

НИШ,
ГОДИНА 26
БРОЈ: 34
ПРОЛЕЋЕ
ЛЕТО

NEWSPAPERS
IN
SERBIA
CHINA
LIBRIN

ISSN 1451-3889

Увек се радујем новом броју „Хаику новина“, високо ценим ваш рад.

Љиљана Прошић
(из ел. писма од 4.1.2019.)

„Хаику новине“ су драгуљ који блиста на овом суморном хаику небу код нас.

Бранка Војиновић Јегдић, Подгорица
(из ел. писма од 4.12.2019.)

... Дајете простор многим ауторима и показујете колики је интерес код нас и у свијету за ову суптилну поезију...

Аднана Карахасановић Зељковић, Бањалука
(из ел. писма од 3.11.2019.)

ЈОРГОС СЕФЕРИС

Γιώργος Σεφέρης (1900-1971)
Нобелова награда за књижевност 1963.

њени прстићи
на плавом шалу
гле: корали

свет тоне
држи се, оставиће те
самог на сунцу

Судбина
разголићена жена –
распукао нар беше
некад пун звезда

шта је с кормилом?
бродих кружи, а нема
ни једног галеба

медитативно
јој се надимају груди
у огледалу

истиче у језеро –
само још кап вина и
сунце нестаје

(Са енглеског: М. Светозаревић)

ХУМОР У ХАИКУ ПОЕЗИЈИ

Хаику није само зен, нема мистичности, прошлости, вечности. Садашњост је вечност и читаоци хаику поезије се често осмећују. Прави дух хаикуа је хумор и зато хумору посвећујемо доста простора у оквиру темата. Још Башо помиње реч „kokkei“ – „комично“.

Заступљене су, уобичајено, и све остале рубрике.

СТАРИ ЈАПАЊСКИ
ХАИКУ МАЈСТОРИ

春昼の指とどまれば琴も止む
У пролећни дан
застали су ми прсти,
стао и звук kota.

Nozava Setsuko (1920-1995)

花野から虹来る朝の目玉焼
С цветног поља
ујутру дође обао
на јаје на око.

Kusama Tokihiko (1920-?)

礼拝に落ち葉踏む音遅れて着く
На јутрењу ми
закаснише кораџи
по опалом лишћу.

Tsuda Kiyoko (1920-?)

露の村墓域とおもふばかりなり
Село под росом
не подсећа ме ни на шта
но на гробницу.

Iida Ryuta (1920-?)

少年ありピカソの青のなかに病む
Ево га дечак:
у Пикасовој плавој
лежи болестан.

Mitsuhashi Toshio (1920-?)

Сува игла, детаљ: Марија Николић, 2019.

ОТКАЧЕНИ СТИХОВИ

Yamazaki Sōkan 山崎宗鑑 (1465-1553)

Трагајући за почецима хаикуа као самосталне форме наилазимо, пре Башба, на ова славна имена аутора који су заправо још представници позног периода ренге: **Sogi** (1421-1502), **Moritake** (1443-1549) високи шинтоистички свештеник, **Sōkan** (1465-1553), као и **Teitoku** (1571-1653) који је хаику теоријски одбранио.

Кратко тражење заклона **Суви лист** **Гледајте, гледајте,**
пред пљусак... **Лети напраз на грану.** **сав у цвећу**
живот, чини се, није друго **не, то је лептир** **освануо Јошино!**
Соги Моритаке Теитоку

Јамазаки Сокан (Yamazaki Sōkan) стварао је у ери ренги и вака (јапанска раздобља Накамура и Миромачи) које је и он успешно писао:

Бучна си
о кукавице;
пођи из овог сеоцета!
Алат у главном граду
сигурно те чека.

Сокан је, међутим, осетио монотоност ренги и предности хаикуа у односу на ваку називајући оне који су их писали „престоничким будалама“. Као монах који је доста путовао и завршио као пустињак, он уводи нове теме, диви се ноћи и месецу, расцеталим трешњама... Његов учитељ зена био је Икју (**Ikkyū** 1336-1473).

Значајан је, дакле, Сокан најпре за спуштање ренге и ваке са њихове висине и афирмисање хаикуа. Свој хоку, тростишје hokku, користио је из ренге (haikai no genga). За разлику од уздржаног Согија, био је по мало раскалашан, али није падао у вулгарност, пуку игру речи, пародију, претерану једноставност... Сокан и Моритаке су користили колоквијалне речи, кинеске речи, хумор који се до тада није много користио у поезији.

Додај месецу дршку. **Додај мјесецу** **Месецу,**
Добио си **ручку – добит ћеш** **додајте свилени рукав,**
дражесну лепезу! **добру лепезу.** **на је лепа лепеза**
(прев. П. Вујичић) (прев. В. Девиде) (прев. М. Црњански)

Ово је карактеристичан „предбашоовски хаику“, духовита досјетка, асоцијација пуног мјесеца на округлу лепезу. Не жели бити више од тога, и у крајњој линији ствар је дефиниције хоћемо ли ту пјесму класифицирати као хаику. Треба ипак рећи да она јапанском читаоцу каже више неголи европском, јер „мјесец“ и „лепеза“ сами по себи у јапанском језику (и у животу) носе у себи много више емоције и доживљаја неголи код нас. Поред тога, повезивање мјесеца и лепезе није посве формално јер нас свјежина љетње ноћи за пуног мјесеца расхлађује као што би то по дану чинила лепеза. (Владимир Девиде, „Јапанска хаику поезија и њен културноповјесни оквир“)

Сокан је жонглирао речима и фразама пишући успеле хаикуе, касније, школа Теитокуа само је следила Сокана и Моритакеа:

Ко рече да су кнедле
боље од цвета трешње?
Погледај азалеје.

За ове прве хаику песнике Р. Х. Блајт (R. H. Blith “A History of Haiku” Volume Two) каже: Били су превише незнани да бисмо их могли назвати књижевницима, превише вулгарни да би се називали песницима. Али они имају неку вредност у ренгама, па вреди прочитати њихове откачене стихове. Хумор њиховог хаикаија може се грубо поделити у три класе: 1. хумор персонификације и употреба поређења; 2. игра речи; 3. употреба старих речи, старих прича, старих пословица.

СОКАН

Укравши
мирис трешњевог цвета
одмиче олуја

(прев. Д. Андрић)

Склапа своје руке –
жаба,
исказује своје дивљење

Ако пада киша
дођи са кишибраном.
Поноћни месец.

Година иде крају.
Нико ми не даје ништа
на овом заласку сунца.

Кад бамбус никне
велики је као и
милост наших родитеља.

Принцеза Сахо
с почетком пролећа
стоји кад пишки

Чак и кад ми
отац лежи на самрти
наставих да прдим

На пун месец
стави кваку.
Навијач!

Ах, кукавице,
колико ћу ходати
док не сретнем некога

(Са енглеског: ДЈР)

Јамазаки Сѓкан рођен је око 1465. године у самурајској породици у провинцији Оми, његово право име је Шина Норишиге (**Shina Norishige**), а звали су га и Јасабуру (**Yasaburō**). Најпре је службовао код деветог шогуна Ашикаге Јошихисе, као самурај и калиграф, али после преране смрти тог шогуна (1489), који је био отприлике његових година, јаког карактера и велики познавалац вијних доктрина и уметности, Сѓкан се замонашио и одао лутању по провинцији Settsu и Yamashiro. Зауставио се у месту Ōyamazaki где је засновао свој испоснички дом, звани Taigetsu-an. Тада је узео псеудоним Јамазаки Сѓкан. Данас се о његовим посмртним остацима отимају град Шимамото и храм Мјокиан код Кјотоа. Заправо, он је основао нови испоснички дом „ishiya-an“ и ту провео остатак живота пишући песме и поучавајући ученике.

Постоје разне приче о његовом чудном начину живота које га описују као сиромашног и лудог, али историјски подаци говоре да је ипак живео добро од калиграфије и подучавања поезије. Његови хаикуи нису били познати ширем кругу. Сакупио их је у збирци под насловом *Daitsukubashu*. Друга велика збирка ренги и хаикуа, његових и његових ученика, *Inu-tsukuba-shu*, објављена је скоро сто година касније, вероватно због тога што Сокан и није хтео да је објави већ је користила ученицима, а неки тврде и због грубе и непристојне природе његових песама. Ипак су његове песме и стил доста утицали на Данрин школу. Хаикаи је постао популаран баш захваљујући Сокановом раду. Духовитост и свежина његових стихова свиђала се амбициозним песницима хаикаја 17. века.

Сокан је у ствари претеча сенрјуа, више него хаикуа Башшоовог типа. Писао је реалистично, а духовито; његова искреност делује шаљиво:

*Можда ти је хладно,
ал' не греј се крај ватре.
Буда од снега.*

Поетичнији су стихови овог хаикуа:

Хладна ли вјетра“!

*Кроз растрган прозорски папир
Мјесец листопада.*

(прев. В Девиде)

О реалности и искренности (makoto) овог хаикуа Владимир Девиде, који је преводио директно са јапанског, каже и појашњава како је Сѓкан живео последњих година: *Као да вјетар пуше с оцијелно плавог мјесеца, као да је он растргао папир којим је била пресвучена прозорска решетка од летвица... Кад се Сокан повукао од свијета, живио је у малој просторији са само два предмета, котлићем за чај и калиграфијом с текстом: Ако си гост висока рода, отиђи, а да не сједнеш, ако си из средње класе, отпути се истог дана, ако си из ниска сталежа, преноћи овдје.*

Поетичан је и метафоричан следећи Сѓканов хаику који је попут Моритакеовог хаикуа о лептиру, а код нас има више превода (први га је запазио још Црњански забележивши да је рађен по кинеском узору):

*Чујем јој глас,
иначе би та чапља
била пахуља снега*

(прев. М. Црњански)

*Мишљах груди снега,
тада зачух крик..
То беше чапља.*

(прев. П. Вујичић)

И на крају, познати су и ови Соканови стихови о смрти који Блајта подсећају на Милтонов сонет посвећен Хобсону на Оксфорду, али нас овај хаику, пре свега уверава о шаљивости на свој рачун и црни хумор Јамазаки Сѓкана:

*Упита ли вас неко за мене,
реците – оде на онај свет
неким послом.*

(прев. Драгослав Андрић)

Сѓкан је схватио пролазност људског живота, одрекао се света попут монаха Сајгѓа (**Saigyō** 1118-1334) који се, међутрим, посветио ваки. Касније, и велики Башо (**Matsuo Bashō** 1664-1694) није се замонашио, него посветио хаикуу и од те малене песничке форме створио уметност највиших уметничких, мисаоних и етичких домета.

Приредио: ДРАГАН Ј. РИСТИЋ

大青空水牛が雲食べたから
Велико небо плаво
јер су му све облаке
појели биволи.

Itami Mikihiko (1920-?)

ブランコにゐる被爆死の少女かな
На љуљашици је.
Девојчица погинула
од атомске бомбе.

Takashima Shigeru (1920-1999)

冬を経て橋生身なり魂なり
Прошла је зима,
и мост је остао жив,
остао као дух.

Tateiwa Toshio (1920-?)

青岬遠くで別の汽笛鳴る
Зелени се рт.
Издајека одјекне
друга сирена.

Ishizaki Soshu (1921-?)

山彦の手を借りずとも田水沸く
И без помоћи еха
у пиринчаном пољу
вода извире.

Nishino Riro (1921-2000)

第三の目が先づ醒めてゐる元旦
Треће ми око
најпре остаје будно
за Нову годину .

Hoshino Saichi (1921-?)

これ着ると鼻の鳴くめくら縞
Обучем ли се
у тај тамноплави памук,
сова ми хуче.

Iijima Haruko (1921-2000)

(Из књиге: „Japanese Haiku 2001“, Токуо
с јапанског: Хироши Јамасаки Вукелић)

ШТА МОЖЕМО ДА УРАДИМО ДА „ИЗОШТРИМО“ НАШЕ ПЕСМЕ?

Шта можемо да урадимо да побољшамо нашу способност за писање хаика? Као наставник процеса писања ја бих пре свега поменуо **методу коришћења „препона“** (дански „hurdle“, прим. прев). Као процес писања, термин „препона“ је препрека коју писац гради на свом путу кроз песму да би је побољшао. Сврха „препоне“ је да натера песника да још једном размисли о избору речи. Има више врста препона. Неки људи користе захтевне лирске форме за препоне, као 5-7-5 форму, сонет или виланелу. Неки би препоне конструисали у облику специјалних самогласника који могу да побуде извесно расположење. На пример, тамни самогласници могу дати читаоцу / слушаоцу суморне асоцијације, као што су смрт или рат, а светли самогласници могу да пробуде осећања среће, пролећа, итд.

Можете такође да створите „препоне“ засноване на захтевима сдржаја, тј. да постоји одређена боја, годишње доба (које не треба конкретно поменути!) или комад намештаја у Вашој песми. „Препоне“ се често користе у облицима који захтевају посебан киго. У Кругу Данске асоцијације писаца, ми увежбавамо своје вештине кроз обична вежбања писања. Ја, лично, користим различите методе кад подешавам своје песме. Даћу вам неколико примера:

1. Пре свега, важно је да **не објавите недовршену песму**. Песма обично захтева да прође кроз различите провере пре него што буде завршена, а идеална песма није завршена све док може постати боља. Запамтите: добар хаику није само песма од 17 слогова у форми 5-7-5. Добар хаику једноставно треба да буде добра песма! Ако није, онда није завршен, и свакако није ни мало добра песма.

2. Добар хаику треба да **почне једном изузетно добром реченицом**, која садржи специјалну ситуацију, по могућству ситуацију која представља више него што речи дају, тј. нешто универзално.

3. „Препоне“ **могу да побољшају песму**. Форма 5-7-5 је „препона“. Друге препреке могу бити: полазна тачка, на пример, годишње доба које треба описати (а не помињати га, показати га, не именовати га), или ствар која подиже песму на виши ниво. Годишње доба – или што год је аутор изабрао – најбоље је истаћи кигом, речју која „мирише“ на годишње доба/ситуацију. Добар пример: „крило лептира / је сувише уморно да се супротстави / тајфуну данас“ (Bo Lille: „Environmental. Haiku by Vo Lille“, Ordsnedkeren, 2015). Овде је лептир киго који ставља песму у врели летњи дан, „сувише уморан“ је елемент који подвлачи врелину и тако песма добија атмосферу јако врелог, летњег дана.

4. У овом важном првом делу, хаику песник треба да покуша да створи **прави ток мисли** који води песму од почетног положаја до изненађујућег завршетка. Може да се размишља о другом хаику: „језеро упола замрзнуто / три патке патролирају ивицом / да би задржале воду течном“. Права зимска песма са кигом „упола замрзнуто“, је ситуација која води до пачије борбе за преживљавање упркос хладноћи, и где покушавају да спрече потпуно замрзавање језера стајањем на ивици леда. (Bo Lille: „Environmental. Haiku by Vo Lille“, Ordsnedkeren, 2015)

5. Други изузетно важан ниво у процесу писања је: **објављивање**. Мора да постоји строги процес идентификовања слабијих песама. Треба дозволити да се објаве само стварно најбоље песме.

6. Има много различитих метода да се **стигне до подесног завршетка** песме. Сваки песник има свој омиљени метод, па је тешко препоручити један више него други. Уместо тога, рећи ћу вам нешто о различитим методама које користимо у Данској, а које могу да нас инспиришу и увежбају наше писање бољег хаика.

7. Слично другим „хаику кружоцима“, понекад радимо једноставне ГИНКО хаике (**тематске песме**) ради заједничке инспирације. У гинку увек постоји нека тема, напр. „Пишите хаику о јесени“ или „Пишите хаику о националном парку Lyngby Amose у Данској“, или пак тема „лумбаго“...

8. Имамо и игру: да бисмо „изоштрили“ песничке способности да делујемо по схеми 5-7-5 и подигнемо наше вештине на виши ниво, користимо понекад и ову „препону“ – „МИНИ ХАИКУ“. То је врло кратка песма која се састоји од 5-7-5 слова, а не слогова. Ово може бити приличан изазов, захтева напоран рад до последњег детаља. Побољшавамо их тако што пишемо у низовима јер се тако кратке песме могу врло лако истргнути из контекста. Ево неколико примера мог рада:

дрвеће

купање

на сунцу

дебла

горе тако

црвено

цело

несагорено

дрвеће

ДОМАКИ ХАИКУ

Рођендан

Лати, једну за другом,
односи ветар

Чекам сунце

Сав тај голи космос
међу звездама

Дамир Дамир

Птице које ме
пробудише, замичу –
а мој живот?

Цвили соко. Шта
ће нам још донети
ова јесења ноћ?

Нема Субјелграда* –
сад његове куле граде
јесењи облаци.

Милијан Деспотовић

* На брду Велики Субјел, 7 км источно од Косјерића,
налазио се тај средњевековни замак-град.

Јутарње сунце.
Галебов кљун пробуди
пуњево око.

Ноћ све јаснија.
За сваки правац светло
друге звијезде.

Јесењи сумрак.
Старац и штап кренуше
савијених вратова.

Зимска осама.
Врана се огласила
бијелим криком.

Љубомир Драговић, Хрватска

(Из: „World Haiku“, Edited by Ban'ya Natsuishi, WNA, 2019, Tokyo, Japan, Са енглеског: Н. Михајловић)

НЕБОЈША СИМИН

ТЕМАТ

ОСМЕХ КОЈИМ СЕ
НЕШТО СХВАТА*Интуитивни ум је мудри лакрдијаши!
Ланкаватара Сутра*

По схватању старих лекара, душевно и телесно здравље, добро расположење, веселост и **ведар дух** у великој мери зависе од влажности у човековом телу. Данас је хумор, што на латинском значи – влажност, појам који обухвата све: од вица, шале и духовите досетке до највиших облика комике. Схватање старих лекара је превазиђено, али нико не оспорава везу између здравља и доброг расположења. Но, здравље није све.

*Мисли ми к'о искре
лете на крилима изненађења
носећи само смех.*

Рабиндранат Тагоре

Хаику поезија обухвата цео спектар хумористичких форми и нијанси, али не у сировом, већ у култивисаном облику, односно на линији истанчаног осећаја којим се непосредно открива присуство и природа објекта. Непосредност ту значи да човеков положај у свету није једнозначно одређен идеолошким, религијским, филозофским, научним или било каквим другим општим атрибутима. У додиру са конкретним предметом отпада свака унапред смишљена концепција и предмет се појављује огољен, без потребе да се додатно описује.

*Стално сам погнут.
Тек ми јесење небо
исправи леђа.*

Момчило Антић

Хумор у хаику поезији није пројекција неког општег расположења у народу, нешто што ће насмејати сваког ко је упознат са предметом песме, као што је случај са политичким, или социјалним вицом. Такође није тип хумора у којем се карикира изглед, поступак, особина неких људи, укључујући ту и самог аутора песме. Био би то сенрју, а не хаику. Хаику није хумор који се гради и уметнички обликује на темељу неке карактеристичне, сваком познате ситуације, и није хумор у коме се ситуација намерно конструише тако да буде шаљива. Другим речима, хаику није хумор у којем задовољство проистиче из вешто изведене поетизације нечег за шта се унапред зна или верује да ће изазвати смех и „ведро стање духа“. Хумор у хаику поезији проистиче из **увиђања нечег новог о стварима из свакодневног живота**. То је хумор у којем се о појавама из свакодневног живота стиче нови облик свести, на основу дубљег разумевања, односно пуног увида у суштину појаве.

Линорез “Књишки мољац”, детаљ: Милица Мијачић, 2019.

*Бандера на углу
тесна за преминуле –
једни преко других*

*На дну извора
спокојно дрема небо –
летње подне*

*на тераси
преминулог комшије
букте петуније*

*Гасе се светла
у библиотеци – почиње
шапат мудраца*

Светомир Ђурбабић, Ниш

*Ледена ноћ
На удаљеној њиви
Хук сове*

*Низ травку
Окаснила бубамара
Шапутав ветрић*

Петар Жарков

*Планинска магла
село Грозатовци са
небом спојила.*

*Кућа у селу
преживела – обешен
веш уз мушкатле.*

*Пробудила се
па у облак увила
Сува планина.*

*Откинута је
глава маслачку – даље
лепотом жару*

Димитар Анакиев, Словенија

*Јутро на гробљу –
магла скрива
имена мртвих*

*Дечији гроб –
у снегу на споменику
сија дукат*

*Ноћ без месеца –
на огради гроба
шкрипи капија*

Бранислав Брзаковић

*Крај старог сплава
лабудови у пару.
Ти нећеш доћи*

*Сањарим будна.
Таласи заљускују
твоје одсуство*

*Свуд наоколо
новогодишње жеље.
Бирам тишину.*

Љиљана Прошић

*Сedefна шкољка
испрана од живота
обасјала жал*

Душанка Варгабедијан

*Кругови на води
неко упорно баца
каменчиће*

*Свако оставља
своје трагове: и пуж
и облаци*

*Процвале трешиње –
оне ме још за тебе
вежу, пријатељу*

Зорка Чордашевић, Немачка

Сасвим је друго питање зашто увид у ствари свакодневног живота изазива осећање слично задовољству које проистекне након добро испричаног вица. Заједнички елемент у оба случаја је непосредан додир са предметом о којем је у вицу или песми реч. Међутим, битан моменат увида садржан је у чињеници да је предмет разумевања сасвим интиман и личан, што нужно води ка самосазнању. По томе се хаику разликује од класичног хумора. Хаику песник не може да се смеје другима или било чему другом, а да се истовремено, свестан узајамности и јединства живота, не смеје и самом себи. А исто тако и читалац, од кога се тражи да и сам увиди оно што је песника инспирисало да напише своју песму.

Хаику је смех, или пре можда – осмех којим се нешто схвата, упознаје. **Хаику је радост сазнања, а истовремено и радост стварања** у којем се један рационално дати облик стварности без остатка преводи у сферу људског духа, као „поунутрена“ стварност. Без остатка, јер би било какав рационални остатак створио напетост између два различита облика исте стварности, односно изазвао би духовну и телесну децентрираност и тескобу. Може се рећи да је хаику поезија која не оставља за собом рационалне трагове, отпатке које би неко други и у другој прилици требало да одстрани. Хаику песник мора посао да обави до краја, а онда је и радост највећа и смех најслађи.

(Из књиге: Небојша Симин “Хаику несташна песма”, Прометеј, Нови Сад, 2000)

ДЕЈВИД КОБ (David Cobb)

ХУМОР У ХАИКУУ

Лако ми је да прихватим Блајтову дефиницију хумора као једне од **тринаест главних одлика хаикуа** и као својство духа те поезије, а не форме (Haiku, Vol 1, стр. 312). Тај поучни исказ уклапа се у виђење живота којим ме је задојила моја мајка. Њена филозофија се садржала у једноставним, често понављаним исказима: „Живот ти је добра штега!“ и „Гледај са ведрије стране!“ Имала је тежак живот, али је остала позитивна и спремна све да прихвати. Сви ми повремено патимо од депресије, али њој би признање да јој се то дешава вероватно изгледало као слабост и грех. Моји рани покушаји да усвојим тај приступ животу донели су ми у школском извештају напомену да сам „способан за ваљан, солидан рад уколико превазиђем неозбиљност и склоност ка лакрдијашењу“. Вероватно се још учим.

Блајтови докази хумора у хаикуу добро су знани свима који у било ком смислу изучавају овај жанр, али је мање познато то да је написао читаве две књиге које штошта имају да кажу и о хумору у сенрјуу (Senryu – Japanese Satirical Verses, 1949, и Japanese Life and Character in Senryu, 1961).

Не бисмо овде да скрећемо са теме и залазимо у расправу о разликама између хаикуа и сенрјуа, нити о томе које су им основе заједничке. Довољно је рећи да је Блајт сматрао да се „тајна живота састоји у томе да човек буде увек и никад озбиљан“, те „начело сенрјуа“ називао „разумевањем свих ствари путем смејања или смешкања тим стварима, а то значи опраштање свему, укључујући нас саме и Бога“. [Реч мићи у изразу сенрју но мићи (川柳の道) може се превести и поетичније, као пут, али он такође означава метод или начело. - Надаље су све преводилачке напомене дате у угласим заградама.]

Даље од овога, расправа би водила у збрку, не понајмање због чињенице да када неки песник који је претежно познат по хаикуу напише сенрју, као што су то понекад радили Башо и Иса, тај сенрју улази у њихове збирке хаикуа. Желите примере?

*Све ближи старости
цокћући сиса
рибљу кост.*

Башо

*Копач роткве
показује пут
упирући ротквом.*

Иса

[Будући да се у препевима поједина значења понекад свесно изостављају или проширују, преводилац се овде одлучио за што дословније преводе, уз увид у оригинале где год је то било могуће. Да читалац не би остао без ужитка у поезици неких најпознатијих хаикау, у даљем тексту биће код њих дати и препеви других преводилаца. Прим.прев.]

**Човјек што бере
репу – репом у руци
показује пут**

(прев. Владимир Девиде)

(Прихватам став да се Башоова песма може читати и као хаикау и као сенрју, те да прочитана као хаикау поседује упечатљивију сету.)

**Онај што чуна репу
показује пут
репом**

(прев. Петар Вујичић)

Код Блајтовог приступа сенрјуу истинска је занимљивост, и разлог што сам ризиковао да одем у дигресију, то што у књизи *Japanese Life and Character in Senryu* он набраја десет различитих типова хумора које проналази у јапанском сенрјуу. То су:

- суморни хумор
- трагични хумор
- иронија
- лингвистички хумор
- незлобиви хумор
- шекспировски хумор
- хумор разобличеног претварања
- хумор околишања
- хумор глупости
- пародија (обично сенрју пародира неки добро познат хаикау).

Одважићу се да кажем да се **сличан скуп типова хумора може наћи и у хаикау**, при чему се у једно две ставке преклапа са списком који важи за сенрју. Ови које предлажем за разматрање можда нису сви који постоје, али их уједињује „неспутано уживање“.

- хумор контраста
- хумор неусагласивости
- настрани хумор
- хумор простодушности
- незлобива пародија
- трагикомични хумор
- лингвистички хумор (али не бих да отворим врата каламбуру)
- хумор алузије
- саосећајна иронија
- хумор самоосуђивања
- хумор гротеске
- хумор нелогичног.

Покушаћу за који час да дам примере за све њих, али ми се чини да би најпре требало да покушам да објасним шта подразумевам под хумором контраста и хумором неусагласивости. Динамички ефекат хаикау у великој мери зависи од **сукобљавања супротности**:

- брзина насупрот спорости
- тама и сенка насупрот осветљености
- боја насупрот кјароскуру
- огромно насупрот малом
- бука насупрот тишини
- оно што се лако превиди насупрот упадљивом
- својерсно изокретање представа које називамо „парадокс“.

Форма хаикау сама по себи сукобљава мањи број слогова са једним већим, уз хијатус постављен између њих, и асиметријом дочарава равнотежу. Поједини контрасти су толико изражени да делују неусагласиво; на пример, Исини пужеви – онај што се пео на Фуџи, рецимо, или онај чије је лице он упоредио са лицем Буде.

Када себи дам задатак да прожмем хаикау хумором, корисно ми је да се сетим и речи оне хришћанске божићне песме која ми је знана од детињства – „Расветли нашу тмину, Господе“ – и оне кратке слике која ми је наишла с једном божићном песмом „након мог поновног крштења у хаикау“:

*Мој собни друг
зеба. У исти час
запевасмо*

*Ручак са пријом.
Мухоловке лете
на све стране.*

(на алексиначком говору)

*Сокаче
пуно с'с руже.
Мимодосмо се.*

*Летњи сумрак...
Да си одим сама на корзо
не ми приличи.*

Татјана Стефановић

*На фебруарском сунцу
збуњени лептир
раширених крила.*

Јован Крагујевић

*Месечина је
кроз одишкринута врата
пронашла свој пут*

*Пуста обала
над успавану реку
нагле се врбе*

Дејан Ивановић

*Баки би лакше,
кад схвати да клупа је
старија од ње.*

*Узимској ноћи
прозор колибе сјаји
јаче од звезда*

*Опало лишиће,
један се не да, с врха:
чува то стадо.*

Властимир Станисављевић
Шаркаменац, Француска

*Божјином песмом
надахнут на молитву –
Расветли нашу тмину...*

Дозволите ми, дакле, сада да нађем примере разних врста хумора у сопственом хаику. Можда се нећете у свему сложити са мном – врсте хумора нису раздвојене у водонепропусне преграде, а и свако од нас може на одређен текст реаговати различито. У коначној анализи можда је довољно ако смо у стању да кажемо: да, то је смешно, и да, то се поклапа са живо-
том.

Верујем да мој први пример прекорачује неколико граница:

*Чак и овде дете
тражи четворолисну детелину –
на Калодену.*

(The Mie Times, Јапан)

(Због појединих читалаца можда морам објаснити да се управо на Калоденском пољу у Шкотској 1746. године одиграла последња копнена битка у Британији. Британски и хановерски одреди краља Џорџа II, служећи се новом тактиком бајонета, поразили су нередовне снаге кланова верних Стјуарту Претенденту, принцу Чарлију Лепом, и тиме унела у живот шкотских горштака неповратне промене. Прим. прев.)

Онако како га ја читам, тај хаику је **чист пример хумора контраста** – безазлене разоноде у потрази за срећном детелином насупрот злу и несрећама бојишта. Можда ћемо чак бити пријемчиви и за контрастне боје – поља огрезлог у крви и зелених листова. Тамо где се овако мешају нада и безнађе, имамо трагикомедију. Присутна је и алузија, кључно оруђе ироније – ироније која је саосећајна и обухвата подједнако обе те активности, јер у потрази за срећном детелином учествује коцка исто колико и у рату, и у оба прегнућа потребно је уложити одређену врсту одважности.

А сад нешто потпуно другачије. Настраност је извесно карактеристика следећих стихова:

*Нема сврхе да ми немушто
изговараиш О за О –
не говорим златнорибљи!*

Такође, не може се порицати ни неспутано уживање, а ту је и мрвица лингвистичког хумора, јер велико слово указује на некакав признат језик који се зове златнорибљи. [У енглеском се имена језика пишу великим словом; у српском се то постиже суфиксом.] Слутим да ће се многи британски читаоци узврпољити на овакав хумор, можда га назвати и „глупавим“, али овај хаику је популаран у другим земљама. У Ирској и Немачкој је на њега скретана пажња, а у Јапану је Јасушико Шигемото штавише о њему писао као о једном од својих „омиљених хаикуа“. (Blythe Spirit, Vol 5, No 2).

Као примере незлобиве пародије понудићу вам два; први се ослања на Исину добро познату песму о копачу роткве коју сам већ цитирао, а друга на најславнији хаику свих времена, Башоов стари рибњак:

*Залутао ван града –
путар показује пут
упирући мобилним телефоном.*

(Прев. Д.С.Д)

*Пластични рибњак.
Жаба ускаче
пored њега.*

Не сматрам да су ово сенрју пародије, пошто не задиркујем изворне песнике нити њихове песме, већ у оба случаја задиркујем савремену цивилизацију. Ису и Башоа регрутујем као помоћне снаге. Уколико ове песме имају неку слабост, то је укључивање у друштвену полемику. Други ће пак сматрати да хаику у ово модерно доба и мора тако да се укључи.

У следећима је видљив својеврстан лингвистички хумор:

*Дечје славље –
ветар ослобађа
бесплатне балоне.*

(New Zealand Poetry Society Anthology, 1994)

[У оригиналу се игра речи заснива на речима free – бесплатни – и freeing – ослобађа, прим. прев.]

*Школски одмор
док ђаци ужинају – нас
седи и чека.*

*Огледам се
у малом извору –
немам бора.*

*Идемо ћутке.
А ниједно не зна
шта ко мисли.*

Љубинка Тошић

*игра са децом –
тек тада осећам се
човеком*

Слободан Цеквић

*пјесма славуја –
заборавих на тугу
за покојником*

*грмљавина
прво заглуши – потом
појача тишину*

*врата комисије –
пожутјела читуља
нова адреса*

Миленко Ћировић Љутички

*Лет ове птице
и шапат моје пјесме
под бескрај неба...*

*Већ посивјеле
непомичне завјесе –
никог иза њих...*

*О, кризантеме,
па ви сте мала сунца!
О, сузе моје...*

Миленка Дрна, Република Српска

Додао бих свој став да је спретност ових стихова умањена парадоксом – балони, који су „слободни“ у смислу да не коштају ништа, свеједно морају да буду ослобођени чином жељне деце која их односе не плаћајући ништа.

Каламбури су ризични у свим врстама комуникације, али чини ми се да је следећи успешан:

**На другом крају стрништа
пламен се пламену прикрада.**

(Mountain Shadows)

Разлог је тај што су подједнако валидна оба значења речи stalks; оба су ту занимљива, и комплементарна. [Сем значења „прикрада се“, stalks има и значење „стабљике“. Прим. прев.]

(Ономе ко никад није гледао сада незакониту праксу спаљивања стрњике након жетве, можда је потребно објашњење: пољопривредници потпаљују одређене редове, а између остављају редове стрњике које ће „увребати“ они што су већ запаљени.)

У следећем је видљива алузија:

**„Земља у жалости“ –
кроз наслове цури
пржена риба с кромпиром.**

(Blithe Spirit)

(„Жалост“ је овом приликом била за принцем Дајаном. Међутим, ово је очигледно сенрју.)

За наредна два чини ми се да поседују саосећајну иронију:

**Представа Рођења –
црвено лице анђела
прерано наступа.**

(Blithe Spirit)

**Јутро пред операцију
мењам жилет
у свом безбедносном бријачу.**

(The Rialto and Haiku Canada Sheets)

Нисам сигуран шта би „политичка коректност“ рекла на анђеле, али могли бисмо помислити да ће онај црвеног лица увек „наступити прерано“ или у неумесном тренутку, па можда овде и постоји једна занимљива равна прикривеног хумора контраста, између тренутног и вечног, и између небеског света и света петогодишњака. У другом примеру очигледан је контраст између безбедносног бријача који користи пацијент и мање предвидљивог сечива којим ће нешто касније руковати хирург. Неко би то назвао и иронијом саосећања са самим собом.

Примери хумора омаловажавања себе били би ови:

**Криза средњих година –
купујем честитке за Дан заљубљених
три одједном.**

(Spin, Jumping from Kiyomizu)

**Док лежи на самрти,
саопштавам јој да су шафрани
ове године поранили.**

(Bare Bones, Jumping from Kiyomizu)

Први је сенрју, други хаику. Као пример хумора гротеске предлажем овај:

**Роштиљ –
маље на куваровом стомаку
осољене.**

(Jumping from Kiyomizu)

Сува игла, детаљ: **Нађа Евгенијевић**, 2019.

*Варошка чесма.
Непрекинут млаз воде
спаја векове.*

*Берба крушака.
Руменило сунца оста
на сваком плоду.*

*Посечен брест.
Уместо бледог лишића
трепере звезде.*

*Одлазе у рат.
Вратиће се рођени
под срећном звездом.*

Зоран Додеровић

*дремуцка просјак –
на звекет из шешира
вирну једним оком*

*мило се смеши
ослоњена на вајат –
млада жена*

*зелено класје
где-где пожутело
зри да нестане*

Слободанка Луковић

*Звук спортског авиона –
то мирно небо
из мог детињства.*

*Поглед на брда –
онај исти осећај
из давнина.*

Предраг Цветковић

*Грлим у мору
одсјај пуног месеца
кроз прсте клизи*

Милан Илић, Аустрија

*Безоблична јабука –
на крају је расецам
на пет четвртина.*

Он такође садржи лингвистички хумор, пошто имамо недоумицу у погледу четвртина. Имамо парадокс, и контраст између прецизности и грубог рачунања. За овај хаику Кај Фалкман овако вели: „Врло интригантна – од немања облика до расечања облика, чиме се он преображава у пет облика. Сјајно! Врло филозофски.“

Као резиме досадашњег, волео бих да цитирам извесне речи Мартина Лукаса (Blithe Spirit), који је такорећи савршено срочио ту мисао уместо мене. Он каже:

„За неспутано уживање не постоји замена и волео бих да читам и пишем хаикуе који га одражавају. Наша љубав према природи требало би да буде страсна као код Ли Поа, и само малчице опрезнија. Наш приступ предмету који обрађујемо требало би да буде храбар, да се бави агонијама рођења и смрти исто колико и тренуцима спокоја и контемплативног блаженства који нам наилазе између њих.“

Као закључак, волео бих да додам да се све што сам рекао о хумору у хаикуу може применити и на **хаибун**. Заправо се може применити у највећој мери, јер уобичајена сврха хаибуна јесте да буде лако читљив и да разоноди. Али **Ken Jones** нам скреће пажњу (Blithe Spirit, Vol 10, No 3) на изостатак хумора код огромног броја хаикуа који се сада објављују, где њихови писци, подробном пажњом коју посвећују бележењу сопствених овоземаљских активности, западају у опасност да зазвуче самозаљубљено.

Због тог повезујућег потенцијала хаикуа примењеног у хаибуну, где он истовремено стабилизује и уноси променљивост, поље за хумор контраста може бити огромно. Да то илустријем, радо бих се послужио одломком из једног свог кратког необјављеног хаибуна. Прича иде овако: Мајка Немица и (зли?) очух једне прелепе малолетне Евроазијке замолили су ме да помогнем да се она врати у свој родни Сијам (да, такве се ствари уистину догађају у животу једног хаићина [хаику песника]) Таман кад је кренула на пут с мајком, њен отац, угледан доктор, умро је од рака плућа. Ми смо на броду, који се покварио наред Северног мора. Први пут вече-рамо за капетановим столом, а људи за свим околним столовима чуље уши ка нама. Нека сада причу преузме хаибун:

Док чекамо, након што је келнер однео чиније за супу, моја штићеница се осмехује, отвара своју љупку ташницу и вади малу сребрну кутију, дивно изрезбарену. Погодну за бурмут или неки зачин. Следи и други осмех, неописив, а онда она, отварајући кутијицу над празним простором између мога ножа, виљушке и кашике, вади испресавијан лист папира. „Очева је“, објашњава, и док келнер спремно чека да спусти угрејани тањир, развија папир и шири га преда мном, а на њему је некакав комадић угљенисане кости.

*Суседни сто занемео –
са муштикле од жада
пада перушка пепела.*

Радо бих сугерисао да је овде на делу неколико врста хумора. Гротескни хумор – очигледно. Лингвистички хумор – можда, јер иза речи „жад“ суптилан дух би могао распознати наговештај речи *jaded* [душевно изнурен]. Али зато је присутан изражен степен контраста, контраста који спаја, јер „муштикла“ нас подсећа на то да је доктор умро од рака, а „перушка пепела“ на његову погребну ломачу. Између „држања“ [на енглеском је муштикла *holder* – „држач“] и „падања“ влада тензија; једно подразумева стабилност, друго нестабилност. Овај хаику је драматичан и игра своју улогу у малој трагикомичној представи каква је типична за живот.

(Чланак је први пут објављен у часопису **Haixin** 2001. Са енглеског: Д. С. Дивковић)

*никакав разлог
за тугу или радост –
ненадан пљусак*

*нестанак струје –
на програму је само
звездано небо*

*на морској плажи
стални избор лепотица –
одлажем старост*

*јесен одмиче –
у писму што не стиже
све је речено*

Драган Ј. Ристић

*Домаћин умро.
До јуче пас му веран
база ли база.*

*Ластин младунац:
рано му се губи траг
при првом лету.*

*Опада лишиће
и моје седе власи –
михољско лето.*

Мила Вукмировић

*Љутица мачка –
по средини везано
повесмо пређе*

Дубравка Срећковић Дивковић

*сунчев залазак
засјели за исти стол
скакавац и ја*

*освит у риту
сивило заљескано
уз малу аду*

Наташа Илић, Хрватска

КОКЕЈ (滑稽) И ХУМОР

Јапански хаику је настао у средњовековном периоду као врста поезије за смех. До XIV века у Јапану постоје два поступка стварања поезије. Један је писање **кинеске песме**. Други је писање јапанске песме зване **вака**. Ова два стила користе различите вокабуларе. А ни у једном ни у другом нису усвојени вокабулари који се користе у свакодневном животу.

Али зато се хаикај, који се родио из ваке у доба средњег века, служи и кинеским постским речником, и речником из свакодневног живота. У то доба то је штос. Штавише, у старој Кини реч хаикај значи кокеј. Хаикај је предак хаикуга. Из таквог разлога, **хаику је књижевност смеха**.

Хаику се родио као поезија смеха, из међународне размене различитих култура. Он је био почетак једне плиме која ће покушавати да захвати истину помоћу слободног изражавања какво одступа од спољашње ортодоксије.

Теитоку Мацунага био је хаику песник који је живео у XVI и XVII веку. Његов славни хаику гласи овако:

*Да ли вену
гране кајсије?
Боја цветова.*

Кајсија се често јавља у кинеској поезији. Али није је било у јапанској вака поезији, јер реч анзу, која значи „кајсија“, има кинески изговор. Теитоку смишљено користи кајсију у јапанској поезији. То је кокеј само по себи.

Уз то, у овом хаикуу постоји још један пример кокеја. Анзу, реч за кајсију, има и друго значење. У старом јапанском језику анзу је глагол који значи „забрињавати“. Тако песник успева да унесе зебњу у љупки цвет који личи на бехар трешње. Премда је ово пуки каламбур, имам утисак да песма постаје ваљан хаику уколико се диви љупкости кајсијиног цвета. [У овом другом тумачењу речи анзу, наведени хаику добија значење: Да ли од неке бриге / вену гране? / Боја цветова. Прим.прев.]

После тога, у доба Башоа, хаикај постаје поезија која сугерише свест о нежности лепоте и унутрашњем свету, и чини се да се хаикај одваја од кокеја. Међутим, ја мислим да се хаикај није одвојио од кокеја, већ да је штавише продубио кокеј.

Постоје многе врсте смеха: каламбур, патос, досетка, ругање, хумор и тако даље. Башо је стварао симболички кокеј. Следи његов славни хаику:

*Крај пута процвале
цветове слеза
једе коњ.*

*Покрај пута
цвет слеза – обрсти га
то моје кљусе.*

(прев. Хироши Јамасаки Вукелић)

Ово је ведар смех. О! он их једе! Ето изненађења и пролазности. А описана је и витална сила коња. Нема никаквих објашњења. Али ако изоштримо свој смисао за хумор, посредни је једна сложена сцена.

Откако га је он изговорио, тај хаику је постао светска књижевност. Јер оно што је Башо произвео у хаикуу било је исто што и хумор заснован на хуманизму какав су открили западњаци. Башо није љут на коња. Нити плаче за цветовима слеза. Он саосећа и са једним и са другим, и такође се смешка свету где тако нешто може да се догоди. У то време се у Јапану рађа смех који ће бити схватљив хумору Запада. Зато Башоов хаику разумеју широм света.

Следећи је један модеран хаику Шикија Масаоке, ког су називали реформатором модерног хаикуга:

*Луфа у цвату
хотокеу запиње
илајм у грлу.*

*Лист ношен ветром
ухватих па га опет
препустих ветру*

*Отворих књигу
уз песму „Дах јесени“
испресован лист*

*Песник у бронзи
на глави му птица из
његове песме*

*Уместо песме
о посеченом бору
и верје речи*

Томислав Мијовић

*Сунцобрани се
зелене – лишће локвања
не скрива крекет.*

*Пред залуталим
човеком мравињак –
Мрави знају свој пут.*

Јованка Божић

*Лишће одлеће
а кућа у нереду –
нема мужа да гунђа.*

*Несређено двориште –
промене саме по себи
к'о у природи*

Љиљана Марковић

*Поспани зрикавци
растегли песму.
Ноћ и лишће једно.*

Марија Шкорнички

*Отвара врата амфитеатра.
Од среће баца на под
потписан индекс.*

Жарко Миленић, БиХ

Хотоке означава буду. [Оног ко је просвећењем постигао сатори. – Овде и надаље, све преводилачке напомене дате су у угластим заградама.] Али такође означава и неког на самрти. Овај хаику је славан као његова последња песма. Хотоке је сам Шики који ће сваког трена умрети. Ето једног песника који чак и сопствену смрт покушава да схвати својим духом кокеја. Он покушава да се осмехне смрти.

Тај дух не припада само источњацима. Чак и у холивудском филму има оних који ће се нашалити у ситуацији где ће сигурно умрети. Тиме се не доприноси само занимљивости филма већ се изражава и људска истина. То је тај идеални став с којим се треба суочити са смрћу и сопственом судбином.

Неки можда верују да је то попут схватања зена. Северноамерички хаику песници под снажним су утицајем зена. Њихов поступак је врло радикалан. Ми Јапанци знамо да су **зен и хаику различите културе**, иако међу њима постоји **додирна тачка**.

По мом мишљењу, то је та једна додирна тачка. Они у свакодневном животу проналазе пукотину и кроз ту пукотину покушавају да погледају ка оној другој страни света. То је дух кокеја. За хаику је важно да успемо да сагледамо свет малчице другачије.

Даље ћу изложити своје размишљање о питању: Зашто се човек смеје? Досад се сматрало да је узрок смеха неспоразум, логичка контрадикција или грешка. Међутим, све то може произвести и друга осећања, попут гнева или туге. Ти узроци нису довољан услов за смех.

Шта онда, дакле, производи смех? То чине „разумевање“ и „саосећање“ између оног ко их исказује и оног ко их прима. Другим речима, он је форма комуникације.

Зато се мало дете смеје кад пронађе мајку. Или пак нечасни људи намигну и насмеју се кад се разоткрије предмет његове поруге.

Какву онда врсту комуникације остварује кокеј хаикуа?

Да бисмо схватили ту комуникацију, морамо је посматрати шире него што просечно знање налаже, и из другачијег угла.

Укратко, морамо изразити однос значења другачијих од оних обичних. Смех се произведен онда кад је примљен. Стога, из угла свакодневне логике, то чему се смејемо јесте нека девијација. Обрнуто гледано, постојећем систему смејемо се са једног „метанивоа“. Право значење кокеја јесте радост због препознавања ситуација разумевања из једне дубље равни.

Постоје многи облици кокеја. По оном чему се смејемо, и како се смејемо, људи око нас процењују нашу личност. Из тог разлога, са кокејом се мора опрезно поступати. Хаику поседује изражен елемент кокеја и њиме упућује изазов уобичајеним гледиштима. Пред постојећим светом он се не збуњује, већ би се пре рекло да заузима дубљи поглед на свет. У XX веку је филозофија Запада постала популарна у Јапану. Зато се Јапаном проширио хумор заснован на хуманизму, а хумор Запада се глатко спојио са кокејом.

О модерном кокеју теоретисао је хаику песник **Шимеј Накагава** који је почетком XX века одиграо активну улогу у увођењу западњачког у Јапан. Он је био професор естетике. Хаику је класификовао по стандардима Запада, служећи се мерилима попут духовитости и патоса. Такође је тврдио да је међу бројним врстама смеха најбоља врста „хумор“. Он и користи немачку реч *Humor*.

Накагавин хумор јесте смех са свешћу да су онај који види и онај који је виђен исто људско биће. Он је смејање себи. Чак и кад се смејемо другима, то значи да се смејемо смешности људских бића, што укључује и нас саме. Тај смех никад није ругање. Он је комуникација помоћу које схватамо једни друге из различитих углова посматрања. Накагава је сматрао да и хаику Шикиуија Масаоке садржи хумор. Након Накагавиних проучавања почело је да се сматра да су јапански кокеј и западни хумор у извесном сродству.

Можда је Накагавину теорију добро схватио **Хосај Осаки**, славан по својим хаикуима у слободном ритму:

*Нокат почиње да расте
из мог самотног тела.*

*И ово ми пролеће
недовољно дуго –
збогом бехару*

*Никла шљива
уза зид трошине куће –
има живота*

*Улазећи у тунел
човек изгуби своју сенку –
ми њега из вида*

*Грешан помислих –
светац ми на икони
к'о стари знанац*

Душан Мијајловић Адски

*Ноћни шумови
сабрани у тишину –
испод месеца
Украсише град
баш за Нову годину –
прве пахуље*

Бранислав Ђорђевић

*Светло и тама.
Звоници пресецају
љубичасто небо.*

*Између снега,
преко камења, тече
смаргдна река.*

Ана Дамиан-Лакћевић

*крене, застане,
цветове маслачка
прескаче*

Весна Илић Николић

*Преводим Сунце
са Запада на Исток
на српски језик*

Елеонора Лутхандер, Шведска

То што он каже можда је и излизано, али показује дубоко сагледавање. Иако сам толико усамљен, нокти расту како је њима воља. Насмејао се виталности свог тела независној од духа. То је самотнички смех, али свако људско биће поседује ту самоћу и она брише све границе. Ето нам тачке где су једно дубоко душевно стање и смех у сагласности.

Хумор Запада и јапански кокеј нису увек исто. Оно што се сматра смешним другачије је у свакој култури. Између немачког „хумора“ и енглеског хумора постоје разлике. Да и не помињемо да тек малобројни Јапанци схватају америчке вицеце.

Али јапанска традиција кокеја прихватила је хумор Запада као део своје базе. Као што је и јапански кокеј прихваћен у западним земљама. Тако се хаику ширио светом. На пример, један од директора WHA (Светског удружења хаику песника) Дејвид Лану (David Lanoue) превео је неколико хиљада Исиних хаикуа.

На крају ћу представити неколико јапанских хаикуа. Песникиња Ден Иноуе и даље ствара хаику колоквијалног типа:

*Представа на зимској позорници
О! мој драги је
бегунац из затвора.*

Овде традиција хумора дише.

Прошле године сам уживао у „Летећем папи“, серији хаику песама које је написао Бан’ја Нацуиши. Испрва се чини да је мотив ових дела иронија постојања које поседује апсолутни статус. Следећи пример јасно то показује.

*На Белу кућу
бачена сенка
Летећег папе.*

Међутим, ови стихови нису пука иронија. Једна изванредна црта ове серије хаикуа изражава људскост човека моћи. То је хумор кокеја. Зато се, у неким песама, чини да је Нацуишијев папа сам господин Нацуиши.

*Летећи папа -
у коми
слеће на земљу.*

Ово показује да је писцу досадило стваралаштво Светског удружења хаику песника. Ја сам пак открио да ова серија има патос, хумор, шалу, иронију и све врсте кокеја. Нацуишијев хаику замењује моћни, једноставни кокеј оригиналног хаикуа сложеним, модерним кокејом.

Тако кокеј почиње од смејања раскораку речи и разраста се, продубљујући свој садржај, те стиче моћ да релативизује постојеће културолошке границе. Та моћ хаикуа сада постиже успехе.

У традиционалном јапанском хаикуу правило је форма гласовних јединица у распореду 5-7-5. Али у западном хаикуу не важи форма 5-7-5. Зато многи кажу како у Јапану западни хаику није хаику. Такви се слепо држе формалности и промиче им суштина хаикуа. **Суштина хаикуа** јесте да се кокејом разори њихово окоштало схватање и покаже истина.

(Са енглеског: Д. С. Дивковић)

Линорез „Моја имагинарна соба“, детаљ: Милица Мијачић, 2019.

*Непрочитано
писмо у рову - печат
од крви, земље...*

*О чем шапуће
развигор брези кад сва
нежно трепери?*

Светлана Станковић

*Кад ти све латице
покидају, ружо румена,
још миришеш*

*Поклонιο сам
букет црвених ружа –
сад чекам осмех*

*жути листови
испод крошње дрвета –
бреза бела*

Милорад Бибин

*Трагом вјетрова
по стазама шушкора
пут до извора.*

*Моја сјенка
одужи ми вријеме
за повратак.*

Изета Радетинац

*Овде је некад
цветао багремов цвет –
врабац на грани*

*отвори прозор –
сунце чека да уђе
у твоју собу*

Мирјана Светозаревић

*пудлица у авлији
звучи грле
истопљени лед*

Милан Станчић Кими, БиХ

ХУМОР У ХАИКУУ: КРИТИЧКА АНАЛИЗА

Оно што је једном човеку смешно, није смешно и другом. Био би глупав покушај да се тако широко поље уско дефинише једном простом дефиницијом, али свеједно ево ње: смешно је ако изазива смех! У поднаслову имена часописа Хаицинкс (Haïjinx) одважно се изјављује да он „враћа хаи у хаику“ – **хаи** означава нешто духовито или шалу – али шта је хумор у хаикуу, и да ли је икада и постојао у њему? Каламбур је можда најједноставнија форма поигравања језиком, а ипак истовремено и најпрезренија. Уопштено говорећи, чини се да се људи деле у две категорије кад је посреду каламбур: или га у потпуности прихватају, или га одбацују у свим његовим видовима, претежно због негативности која је почела да се повезује с њиме. Па ипак, као што ћемо видети, игра речи је у хаикуу средство које се често усваја.

Као пример бриљантне примене игре речи, погледајмо најпре Башоову најчувенију песму:

Стари рибањак.

Жаба ускаче

у пљусак воде.¹

стари рибањак.

скок жабе у воду.

пљусак у тишини.

(прев. Петар Вујичић)

стари рибањак.

ускочила је жаба:

пљусак воде

(прев. Хироши Јамасаки Вукелић)

пратари рибањак...

једна жаба ускочи:

– звук воде

(прев. Владимир Девиде)

Овом песмом Башо изврше наглавце све што знамо. Ми знамо да је узрок тог звука производи акција жабе којом се расипа вода, а не улазак жабе у звук; па ипак, нешто нам одмах ствара одређен утисак и инстинктивно разумемо песму. Иако Башо говори супротност ономе што важи у природном поретку, његово непредвидљиво изокретање узрочно-последичних закона, које је апсурдно у најдословнијем смислу те речи, садржи хумор.

У свом *Уском путу према дубоком северу*, **Башо** у последњим редовима прозног поглавља, пре него што ће записати свој хаику о летњим травама, цитира стихове Ду Фуа. „Земља је разорена, али остале су планине и градови, / пролеће је стигло у замак / трава се опет зелени.“

Башо наизглед понавља ту слику:

Летње траве –
трагови снова
великих ратника.²

Гле, биље пролећа!
Траг снова
безбројних ратника!

(прев. Милош Црњански)

Та летња трава:
трагови пустих снова
силних ратника

Летње траве,
снови о слави
палих ратника.

(прев. Петар Вујичић)

Снови се могу превести и као амбиције. Такође постоје многе легенде на тему Јошицунеа и његове смрти или бекства. У сваком случају, ова песма се може читати на више начина. У неким преводима искоришћен је и каламбур са речју трагови – „остаци“, тј. у значењу земних остатака. Међутим, у очи пада и увођење речи „великих“. Након додатне анализе, овај хаику можда је пре једна заоденута осуда, а Башо, уместо да осећа некакву тугу за мртвима, даје коментар њихових поражених амбиција? Јапанци уистину имају много израза где право значење није оно што је речено; на пример, нин-мари [врста самозадовољног осмеха – овде и даље, све преводилачке напомене дате су у угластим заградама]. Овај хаику личи на елегичну поезију, али једно алтернатно читање може водити ка тумачењу да је рат јалов кад нешто тако просто попут траве може прекрити велике и узвишене. Будистичко учење о три ознаке постојања тврди да је свет пролазан, санбоин; везивање за овај свет изазива патњу, ку; сва стварност

мирис цимета -
заљубих се на
ободу планине

покрети воде
покрети немирних боја -
усахло цвеће

крештави гласови -
сенке дивљег кестена
покошене

Дејан Богојевић

Све живљи плес
опалог лишћа – ветар
помера облаке.

С ластама лети
лишће – прво му и
задње путовање.

К'о бронзани кип:
у јесењем лишћу
заспало куче.

Верница Тадић

Слетела на трен
Са сламком у кљуну
И одлетела.

Тисово дрво
У напуштеном дворишту
Окићено совама.

Предраг Радаковић

свануће...
на шљиви звезда или
капљице росе.

(Из антологије „Грана која маше“ 1991)

На влажној земљи
исијава конзерва.
Зимска ноћ.

(Из антологије „Одјек међу уснама“ 2008)

Милан Ђокић (1937-2018)

је празнина и одсуство самосадржане природе, ку. То је та троделна основа свеукупног Башоовог хаика. Које год читање да одаберемо, „летње траве“ више су ку него хаи. Башо није увек био тако суптилан и прибегао је и сарказму кад је своје имитаторе описао као диње.

Бусон се такође руга на увијен начин:

*Узвишено, велики свештеник
истовара свој свакодневни измет
на суморном зимском пољу.³*

*Угледни парох
изволео да каки.
Свенуло поље.*

(прев. Х. Ј. Вукелић и Срба Митровић)

Бусон је у свом приказивању ове сцене тако мртав озбиљан да је то пропустио да примети чак и преводилац на енглески Сем Хамил. Он запажа да Бусон „подсећа своју публику на то да узвишеност нема никакве везе с палатама и везеним одежама, већ се права узвишеност постиже сваким људским чином“.⁴ Можда то тако изгледа Хамилу. Реч узвишено, међутим, у споју с човечјим вршењем нужде требало би одмах да упозори читаоца да се ту збива нешто више од простог описа једне сцене. „Узвишено“ савршено даје песми поставку и омогућује нам да сместа увидимо иронију и незамисливост те ситуације; колико год се трудио, првосвештеник не може бити узвишен док га посматрамо како обавља нешто што је толико обично као вршење нужде. Малтене чујемо Бусонов безочни смех. Услед чињенице да је суморан зимски дан само су још суманутији свештеникови покушаји да буде узвишен, али она и комплетира песму. Нема те помпе која ће забашурити чињеницу да су чак и велики и моћни потпуно исти као обичан народ, јер и они морају свакодневно да врше нужду.

*Шљива у цвату
у чајциници у Китану
учитељ сумо-рвања.⁵*

У горенаведеним Бусоновим стиховима видимо нежност шљивиног цвета, симбола свежине младости, у јукстапозицији са снагом старог рвача. Учитељ сумо-рвачнице сад је пензионисан, и сугурно је у младости био велики рвач. Призор по свој прилици врло крупног човека који пијуцка свој чај у чајциници, обично веома малој, смешна је слика. Посао учитеља је, наравно, да таленат у процвату доведе до пуног рода. Иако се плод нигде не помиње, читаочева мисао пројектује се и у будуће време, да предочи себи плод те шљиве, а проширењем те слике и гојазно, једно, модроцрвено лице учитеља рвања.

Ако постоји једна реч којом би се најбоље описала **Исина поезија**, вероватно је то реч настраност.

*Мој поподневни одмор
нарушавају гласови
који певају песме сетве пиринча.⁶*

Хумор у Исином хаикау уочљивији је и од Башоовог и од Бусоновог. Иса је привидно више забринут за свој одмор – како смеју да га буде ти што певају услед нужности сетве! Међутим, такође се види и како се Иса крадом иронично смешка. Део Исиног шарма почива у томе што он као да не мари шта други мисле о њему док луња и посматра жива бића, или пак разговара с њима.

*Под вечерњим месецом
пуж го
до паса.⁷*

У овом хаикау Иса нам спретно показује јукстапозицију без потребе да је директно саопшти. Видимо пужеву кућицу у јукстапозицији с месецом док се пуж протеже из ње. Слика неког ко је го до паса обично имплицира рад или акцију – можда чак и вођење љубави. Хумор овог хаика садржан је у апсурдној идеји да је пуж го до паса и спреман за акцију... али „акција“ се дешава пужевским кораком.

Наредна песма, дело **Цека Керуака**, изврстан је пример како се у једном хаикау може применити неколико слојева хумора:

*У мом ормарићу за лекове,
зимска мува
цркла од старости.⁸*

*Влтава
вечерњим мрешкањем
ништи сиви дан*

*рани октобар –
скупљам сву топлоту
из ћебади*

*лист у паду
међу густим локнама
нађе предач*

Дарко Хабазин

*Реченице
подвучене оловком
причају причу*

Јовица Ђурић Мајор

*Шарени тетих
покрио шумске стазе –
сад оне шуште*

*Ветар фијуче
док чекам топли чај –
књига ми мила*

Сава Козић

*Жалосна врба
огледа се у реци –
ћутљиве рибе*

*Река протиче –
односи сјајну слику,
доноси нову*

Мирјана Рајковић

*Из уцерице
прво повесмо дима –
онда кашаљ*

*Зуј поподнева –
Немирна сенка шљапка
по барској води*

Живорад Жика Стојановић (1938-2018)

Услед случајног заточења у Керуаковом ормарићу за лекове, мува успева да преживи до зиме. Али иако је окружена лековима, мува ипак на крају цркава и ту се схвата да је Керуак доброг здравља јер читаве зиме није морао да отвори ормарић. Заточење у ормарићу обезбедило је мувином животу знатан продужетак, али Керуаково добро здравље, парадоксално и симултано, на крају изазива њену смрт. У коначној иронији мртва мува бива откривена тек кад је Керуаку потребно да узме неки лек; да се само раније разболео, мува би можда преживела.

Следећи хаику, дело **нобеловца Шејмуса Хинија**, раскида са оним што би поједини модерни писци могли сматрати „правилима“: као прво, он има наслов, мада је то само датум, и друго, следи метар 5-7-5. Овде би ваљало поменути да има многих који и даље заговарају строгу метрику. Шкотски песник **Норман Макејг** је за песме које не прате бројање слогова говорио да „то нису хаикуи – то су само песмице“.

Опасни тротоари.

*Али ове године хватам се укоштац с ледом
уз помоћ очевог штапа.⁹*

Многим читаоцима овај хаику можда неће изгледати баш нимало смешан, али заправо је потпуно супротно. При првом читању примећујемо да Хини сад мора да се ухвати укоштац са старошћу уз помоћ очевог штапа. Закључујемо да му је отац умро и да је штап наследио он. То је дивно спор осећај прогресије и континуитета, док пратимо како се тај штап преноси са колена на колена. Код хаикуа облика 5-7-5 мора се веома пажљиво поступати да би се избегло попуњавање стиха тек форме ради: приметимо реч „али“ на почетку другог стиха – неки ће можда упитати да ли је била заиста нужна да би се пренела порука ове песме. [У оригиналу Хинијев хаику прати форму 5-7-5.] Заборавимо начас на метрику и размотримо овај хаику без речи „али“:

Опасни тротоари.

*Ове године хватам се укоштац с ледом
уз помоћ очевог штапа.*

То више није напросто хаику о циклусима смрти и старења, какав сам малочас укратко описао – патос је сада јасно видљив. Хини се домишљато игра с површним читаоцем, и мада је срећан ако читалац то помисли, Хини свакако жели од њега да загледа и дубље.

Погледајте поново читаву песму и запитајте се зашто је Хини унео реч „али“. Да ли чујете Хинијев немушти смех и тон којим изражава да га је баш брига пре него што се уопште и одважио да изађе из куће? Ха-ха!

Опасни тротоари.

*Али ове године хватам се укоштац с ледом
уз помоћ очевог штапа.*

Могли бисмо додати још који ред: */Он се изборио. /Изборићу се и ја.*

Премда се чини да модерни писци хаикуа понајчешће теже за јукстапозицијом конкретних слика, могао би се одбранити став да би такође морали настојати да буду креативнији у избору речи и њиховој употреби како би нагласили евентуални хумор сцене. Свиђала се неком та идеја или не, основа све поезије јесте игра речи; па тако и шала мора бити зависна од игре речи да би изрекла своју поруку. Међу онима који данас пишу хумористички хаику, чини се да многи за референтну тачку узимају Исина питања постављена разним живим створовима. То сам и сам чинио:

Празна флаша –

*јеси ли то ти урадио,
ти мали црве?¹⁰*

Шта друго човек да ради кад је пијан и суочи се са мрском празном флашом него да окриви неког другог. Црв на дну флаше мескала хитро је поједен и тиме је изгубио у расправи, али је додао протеине мојој исхрани.

У следећем примеру **Алан Д. Тејлор** такође се служи техником питања да би постигао ефекат хумора:

Осо у тегли –

*има ли сврхе
у твојој бесу?¹¹*

*ђак у трку-
убрзава му корак
школско звоно*

*густа магла-
једини путоказ
пожутела бреза*

*на истој стази
ново лииће-
старење*

*у ретровизору
одлазећег аута
тужно лице пса*

Слободан Боби Илић

*тум-так, ток-ток-так –
од зоре шумом журка
ди-цеј Детлића*

*цветала бресква
и одбацује латице –
плове облаци*

Данко Б. Марин

*Рибице дишу -
у акваријуму од сенки
зелених алги*

*Кап росе међуножја –
позив лептиру да се
сласно напије*

Иван Цветановић

*Унука Ања
на слици у мом стану –
беба заувек*

Иван Ковачев Чика

*Летња кишица.
Риболовци се пуше
уз рибљу чорбу.*

Миодраг Здравковић Лари (1951-2018)

[Носилац игре речи је point – сврха, такође шиљак, у овом случају жаока. У слободнијем преводу, овај хаику би могао гласити: Осо у тегли – / зар твој бес / не убада у празно? Прим. Прев.]

Иако су у суштини каламбур, то су врло добри стихови и делују као питање које је разложно поставити. Слично, Џеф Винк истиче оно бесмислено и показује изразит смисао за апсурдно овим хаикуом:

**Њен грудњак за тренирање
где нема шта да се тренира:
грудњак на тренирању.¹²**

Да ли је грудњак тај који тренира за тренутак кад ће бити потребно да постане грудњак за тренирање? Служећи се домишљатом игром речи и понављањем истих слика, Винк поставља и неизречено питање које такође у крајњој линији пита: „У чему је сврха?“ Понекад је виц много смешнији ако нам треба времена да схватимо његове суптилности.

**Испред наба
морнар
лицем ка ветру.¹³**

Ово је очигледна и благо забавна алузија на пијанство и „три једра ка ветру“ у хаикуу Чака Бриклија. [Морнарски израз three sheets to the wind значи „пијан“.] Међутим, он наговештава и друге смешне могућности. Морнари се ретко кад окрећу лицем ка ветру јер је напорно тако ходати. Закључујемо да је овај морнар опасно накренут. Такође је присутна врло реална могућност да му је бешика пуна и да мора да се помокри. Сваки трезан морнар знао би каква је опасност од окретања лицем ка ветру у тој ситуацији.

Објективан писац никад не потцењује ниједно расположиво средство које има моћ да прикаже сцену с највећом прецизношћу и постигне жељени ефекат. Песницима није задатак да буду извештачи који просто „приповедају онако како јесте“, већ пре треба да буду способни да помоћу брижљивог посматрања и инвентивног баратања речима уочавају животне ироније и уздижу наизглед обично у нешто посебно. За игру речима потребна је огромна духовитост, а смех је такође нарочит дар који ваља неговати. Од преузвишеног до суманутог, хумор је у својим бројним облицима одувек био, и то је и данас, присутан у хаикуу. Ако тренутак захтева хумор, зар онда, као писци, нећемо и надаље **спајати хаи са куом?**

1. The Sound of Water: Haiku by Bashō, Buson, Issa and Other Poets, превод на енглески Sam Hamill (Shambala, Boston, 2000), стр. 6
2. Early Modern Japanese Literature: An Anthology, 1600–1900, приредио Haruo Shirane, (Columbia University Press, 2004), стр. 221
3. The Sound of Water ibid, стр. 55
4. ibid, предговор преводаца, стр. xii
5. ibid, стр. 66
6. ibid, стр. 91
7. Haiku, приредио Peter Washington (Everyman, New York, 2003), стр. 69
8. ibid, стр. 237
9. Seeing Things, Seamus Heaney (Faber and Faber, London, 1991), стр. 20
10. A Seal Snorts out the Moon, Colin Stewart Jones (Cauliay, Aberdeen, 2007), стр. 56; накнадно штампано у: New Resonance 7 (Red Moon Press, Winchester, USA, 2011)
11. Alan D. Taylor, први пут објављено у: Clouds Peak #1, јул 2006, онлајн
12. Frogpond, Jeff Winke (1999, XXII: i, HSA publications, 1999) стр. 47
13. Chuck Brickley, The Haiku Anthology, 3. издање, приредио Cor Van Den Heuval (WW Norton & Co, London, 1999)

(Са енглеског: **Дубравка Срећковић Дивковић**)

ИСКРК:

Хаику поезија негује своје слике на такав начин да оне не значе ништа изван њих самих, и истовремено изражавају толико много да није могуће ухватити њихово коначно значење. Колико је ту једноставно и тачно посматран живот. Каква дисциплина ума и племенитост имагинације. Стихови су леви јер је ухваћен и задржан један тренутак и он тоне у бесконачност...

Андреј Тарковски (у књизи *Вајање у времену*)

*ТАЛАС за таласом
А између светлост:
Поезија пучине*

*ПУЧИНА је видик
То гледа те песма:
Вечност изван речи*

*БИТИ зрнце песка
У пустињи људској
Званој фатаморгана*

Мирослав Тодоровић

(На лужничком говору)

*Носим границие
да и' турим у кубе.
Мислим на матер.*

*У понеделник
идо у Бабушницу.
Продадо зјала.*

*Идем по врвину
куде сам некад трчал.
С'г си носим штап.*

*Пет'л ми дош'л
близа до праг и поје.
Некој че дојде.*

Драгослав Манић Форски

*Идем кораком.
Никако да стигнем
своју сенку.*

*Кућа самује.
Албанску споменицу
и даље чува.*

Георгина Виторовић

*У свесци
написане успомене.
Слова све блећа.*

Милан Ристић (1951-2019)

ПОЛЕТНИ ДУХ ХАИКУА – ХАИ

За некога ко има смисла за хумор каже се да има духа. Исти је или сличан смисао израза хаи. Реч хаи се изводи из речи хаикаи, а хаикаи се обично преводи као „комичан стих“, или „несташни стих“. Неки сматрају да је Башо био први који је класичној ренги (уланчаном низу стихова) дао име хаикаи но ренга, са намером да жанр, за који се у том тренутку чинило да је на издисају, унапреди и учини га довољно занимљивим читалачкој публици оног времена.

Везивање Башоа за израз **хаи** је вероватно настало из његове сталне потребе за осавремењавањем, односно за проширењем садржаја традиционалне поезије, потребе да трага за новим начинима изражавања и опажања, а без префињеног осећаја за хумор његова потрага не би могла да рачуна на успех.

Хаи се углавном схвата као дух хаикуа који се читају кроз избор и распоред речи. У јапанском језику је распоред мање важан од избора речи, а у европским језицима је подједнако важан. Песма која има хаи делује полетно и свеже, а песма која нема хаи је монотона и незанимљива.

У Јапану се хаи, као што сам већ рекао, приписује речима хаику песме. Песнику се, међутим, приписује душа хаикуа - хаику но кокоро, за коју се верује да зависи од начина размишљања, психолошког односа према појавама у природи и начина живота. Јапанци, заправо, верују да је начин живота пресудан за појаву добре песме, односно да хаи није могућ без одговарајућег личног искуства. Циљ, или сврха тог искуства је да песникове душа и душа хаикуа постану једна те иста душа.

Хаи, односно дух хаикуа, или хаикаиа, дух који га чини полетним и свежим, најчешће је у првом плану на песничким такмичењима, како у средњовековном Јапану тако и у савременом свету. Најзначајнији и најдуговечнији хаику фестивал у Србији се од 1988. године одржавао и још увек се одржава у малом војвођанском месту – Оцацима. Од 1989. године се на том фестивалу организује и песничко такмичење.

Оачки фестивал је у првим годинама постојања одржан под будним оком песника Воје Миленковића и његовог сина Небојше Миленковића, што је за последицу имало висок ниво квалитета Фестивала у целини.

Лауреат у првој такмичарској години је био **Ненад Бургић**. Селектор, Владислав Бајац, Бургићеву песму о боровима који показују ка небу је прогласио за најбољу:

*Залутао у шуми
сви борови
показују ка небу.*

Са овом хаику песмом, високо је подигнута српска, а у то време и југословенска хаику лествица, и чинило се да ће се у потоњим годинама тешко наћи хаику који би могао да се мери са овим Бургићевим.

*Да, ја сам просјак,
и храним мрвицама
те дивље птице.*

(На добричком говору)

*Кад си гу цврцнем:
песма, живот и љубав.
Млого сам срећан.*

*Што ми намигну,
не ми је ништо дала,
ал' очекујем.*

*Време опичи
о болесни и здрави.
Па куј претекне!*

Зоран Николић Мали

*Трагови санки.
Нечија плава капа
Вири из снега.*

Мирослав Мишел Болтрес

*Дуж пута жути
знакови. Сунцокрети
крајпуташи.*

*Врео летњи дан.
У финој прашини се
купају врапци.*

*Просјак на клупи
прекривен новинама.
Врући наслови.*

Ференц Тот

*Лежим и мислим:
лета нису одбегла,
ти поред мене*

*Трачак светлости
на зиду заиграо.
Неко ми маше.*

Слободан Прошић (1951-2019)

Линорез: Сара Младеновић и Катарина Милосављевић, 2019.

Лауреат оцачког фестивала 1991. године је био **Мидхат Хрнчић**, а селектор Луко Паљетак. Хрнчићев првонаграђени хаику гласи:

*Поглед на шуму
у мају, зазелени
и плаве очи.*

Оно што повезује две иначе сасвим различите хаику песме, Бургићеву и Хрнчићеву, није тема и није укус али јесте полетност и свежина, јесте – хаи. Све у свему, песник не може да претера са количином хаи-а. Може једино да искочи из хаику жанра, што се у наведеним случајевима није десило ни Бургићу ни Хрнчићу. Бургићев хаи је зеновски и ту није могло бити великог двоумљења око тога да ли та његова песма припада хаику жанру или не. Насупрот Бургићевој, Хрнчићева песма носи оригинални мирис Балкана. Неко би могао да примети да Хрнчић користи технику досетке што, у принципу, није у хаику духу. Та опаска би, међутим, била смислена једино у случају да Хрнчићева досетка нема симболичку подлогу. Нешто попут новца без златне подлоге. Када се мало боље погледа, Хрнчићев хаику има и те како јаку „златну подлогу“. Попут листова купуса, који се слажу један преко другог, досетка у Хрнчићевој песми је обојила тек површински слој песме. Испод тог слоја налазе се бројни други слојеви који су отворени за низ различитих смерова тумачења, захваљујући потенцијалу који у себи носи трансформација, промена, било каква промена, па и промена боје очију. Зелена боја симболише: здравље, доброту, живахност, отвореност, а на плану виших хармоника и много тога другог, у зависности од тога како је читалац расположен док чита Хрнчићеву песму. Техника досетке је ту у функцији хаи-а, с тим да хаи не произилази непосредно из смисла употребљених речи него је апстрахован. Оно што досетка непосредно сугерише само је спољна љуска песме. Ефекат досетке је тако потпуно одвојен од могућег додатног поља значења. Таква констелација хаикуа је иначе врло ретка јер је тешко достижна.

У првонаграђеној хаику песми оцачког фестивала 1993. године, опет се појавила завидна количина хаи зачина. Селектор, Димитар Анакиев је песму **Рудија Стопара** прогласио за најбољу. Та Рудијева песма гласи:

*Лист – отргнут у пролеће
носи га ветар
куда?*

Мацуо Башо би, да је имао прилику, био поносан на Рудија Стопара. Можда највише због оригиналне технике. Киређи, већ након прве речи у песми, на ефикасан и елегантан начин подиже хаи до неба. Затим, маестрално изведена симболичка нота у другом и трећем стиху!

Оцачки хаику фестивал је 1995. изнедрио вероватно најбољи и најлепши хаику на Балкану икад. Ни пре ни после тог датума није објављен хаику на српском језику који би могао да се мери са првонаграђеним из те године:

*Миристи пролећа.
Рогове младог бика
заострио мјесец.*

Тешко да се може замислити нешто полетније и свежије од садржаја овог хаикуа. Селектор је те године био Милијан Деспотовић, а лауреат **Љубомир Драговић**. Недавно је изашла из штампе четврта или пета Драговићева хаику књига, што је својеврстан доказ да Љубомир није случајно написао хаику са тако високим нивоом хаи енергије, и да међу југословенским хаићинима није случајно добио надимак „Српски Башо“.

Метафоре у горе поменутој Драговићевој песми су мајсторски одабране. Тачније, персонификација и метафора. Персонификација је садржана у речи „заострио“. Да је уместо речи „заострио“ Драговић употребио реч „осветлио“, била би то опет персонификација, али је нико не би као такву приметио. Јесте персонификација јер Месец „нема намеру“ да осветли било шта, па ни рогове младог бика. Персонификација садржана у речи „заострио“ има пуно поетско оправдања, али је за хаику још важније то што аутор, очигледно, не мисли да је он тај који Месецу дарује моћ да заострава. Нити је он, аутор, наима, нити је месец тај који заострава. Нема заслужних!

*село још у сну -
стрмим путем крај цркве
вијуга ветар*

*први дашак зиме -
сунце прекривено
дивљим гускама*

*вечерње небо -
на кровове кућа
пада мрки снег*

*ноћ пуна звезда
притисла моје село –
мирише кестен*

Јасминка Надашкић Ђорђевић

*На уснама лако
као кашика у мед,
тоне пољубац.*

*Рука у руци
две половине целине
- питање и одговор.*

Оливера Шестаков

*у новом стану
још нераспакована -
пада први снег*

*мокар лист
уз зид приљубљен -
крупан снег*

Ирина Стефановић

*откуцава сат –
од живота откида
делић по делић*

*прескочих поток –
бистрина воде
то забележи*

Никола Пешић (1948-2019)

Међу неколицином књижевних критичара је владало уверење да Драговићева песма о роговима младог бика заправо није хаику. Неко је једном давно персонификацију генерално прогласио непожељном у хаику поезији, али такво мишљење у књижевној јавности није владало дуго. Почели су да се јављају, најпре стидљиво, а онда све упорније, гласови који су бранили персонификацију, позивајући се, нарочито, на анимизам који у свету поезије никада није био напуштен, а и данас је присутан у пуној снази. У области хаику поезије ситуација није ништа другачија. Персонификација у Драговићевој песми има још и ту ретку особину да је процес преношења двосмеран: месец оштри рогове, али и рогови оштре месец. Рогови су већ оштри јер припадају младом бика, а на месечини су још оштрији, упркос томе што је месечева светлост блага. Рогови су оштри, а месец их тек оштри до усијања...

Друга метафора је унутрашња. Тиче се односа између кигоа, садржаног у мирисима пролећа, и роговима бика. Оштрина рогова младог бика се повећава присуством месеца, али је оригинално порекло, или разлог за ту оштрину: у мирисима пролећа! Оштрење, иначе, не би било тако врело.

Као по правилу, чекали смо пуне две године за нови хаи на оначком хаику фестивалу. Селектор је 1997. године био Мома Димић, а првонаграђена је била песма **Олге Манчић – Лодике**:

*Не рече ништа
само нас уми погледом
монах на путу.*

Хаи квалитет у овој песми је далеко од еуфорије. „Умивање погледом“ изазива неку врсту култивисаног полета, мада не мање снажног од, условно говорећи, младалачког, необузданог полета и свежине. Хаи у овој песми пуца од поуздања и чврстине, али без галаме и метежа. Хаи је попут божанске објаве која је снажна и утешна иако аутор објаве не нуди никакав знак сопственог постојања.

Након сусрета са „монахом на путу“, опет су прошле тачно две године до појаве новог хаи поклона читаоцима. Селектор, Небојша Миленковић, за најбољи хаику у 1999. години бира хаику **Славке Кликовац**:

*Ни дашка вјетра.
Зар од мог уздаха
трепери бреза?*

Славкин хаи је нежан и тих, али је баш у томе његова снага. Њен хаику пружа оно што се сматра суштином класичног хаикуа а то је, судећи по Декларацији из Мацујаме, „сагледавање односа између природе и људских бића путем хаику увида“. Искушавајући тежину тог односа, Славка Кликовац улази у саму срж поетске истине коју, по правилу, доживљавамо као неку врсту магије.

Године 2002. понуђено ми је да будем селектор, и ја сам ту понуду радо прихватио. Лауреат је те године био **Зоран Антонић** са песмом о сенкама Цигана:

*Логорска ватра.
Крећу се лево – десно
сенке Цигана.*

У кретању сенки „лево – десно“ садржано је, између осталог, никад одгонетнуто питање смисла живота, које ни у овој Зорановој песми није добило разрешење, али је то и својеврсни закључак: одговор не треба ни тражити, нарочито не изван кретања сенки. Описани приказ крај логорске ватре има многе слојеве значења који, нарочито за оне који не живе циганским животом, садрже нешто неописиво привлачно, опасно и дивно. Главни извор хаи енергије у овој песми је, заправо, у дихотомији између дивног и обичног, привлачног, нарочитог, и свакодневног.

Након две године, избор на оначком хаику фестивалу је препуштен Мирјани Божин. За најбољи у 2004. години она проглашава хаику **Томислава Ж. Вујчића**:

*Несносна врућина –
нага купачица
зауставља реку.*

*Порушена родна
кућа. Од сутра, на том
месту – само сећања.*

*Снег се отапа.
Сваки олук прича
своју причу.*

*Полупани цреп
на старој кући
маховина сакрила.*

*Капље са крова.
Киша опрала небо
и сада га џеди*

Александар Обровски

*Јесењу ружу
залива старица, гле,
опет процветала*

*Залаја нас.
Са дрвета скочи дете
и паде крушка*

Лодика

*Чега се бојим?
Шушкају птице у луку,
па нисам сам.*

*Ослушкујем.
Сваки лист кукуруза
гудало*

Душан Ружић

*Плави таласи
сред сунчевог заласка,
слани пољупци*

*Путања срца:
укрштене судбине
у чајиници.*

Милан Драшковић

Нескривена хаи снага овог хаикуа, која већим делом потиче од речи „зауоставља“, сврстава „нагу купачицу“ у ред старозаветних хероина, попут Ребеке која је изродила „два света“, или Јудите која је једним потезом мача зауставила силну непријатељску војску, или Руте која је својој свекрви вредела „више од седам синова“, или Естере која је у намери да спасе свој народ од свеопште погибелји свесно изложила свој живот смртној опасности.

Наредне, 2005. године, селектор оџачког фестивала, Славко Седлар, за најбољи проглашава хаику **Бориса Назанског**:

*Звон из даљине
ослоњен на мотику
исправљам леђа*

У животу тежака звоно је утеха и спас. То најбоље осећају његова леђа, било да је млад или стар. Није случајно то што је звоно скоро увек саставни део грађевине каква је црква. На шта би личио наш живот када би се неким декретом звоно на црквама укинуло? Звоно нас подсећа да постојимо, а и да постоји временска граница нашег постојања иза које нас чека коначни суд о нашим овоземаљским делима. Бол у леђима је мали, безначајни улог за вечни живот на који опомиње звоно.

Након три године, селектор оџачког фестивала, проф. др Александар Вранеш имао је ту част да за најбољи 2008. године прогласи хаику **Боривоја Секулића**:

*Подземна станица.
Степенице нас дижу
кишном небу.*

Свет свакодневице у модерно доба подсећа на времена у којима је човек живео у пећинама. Шта је то што се у међувремену променило? Можда степенице. Уместо наших рођених ногу, сада постоје покретне степенице које нас дижу и спуштају. Кишно небо је вероватно остало оно исто, као и пре много хиљада година.

Иза 2008. наступиле су сушне године оџачког фестивала. Награђиваним песмама у том временском периоду мањка хаи енергија па их нећу наводити. Српски хаијини су почели све чешће да шаљу своје стихове на иностране конкурсе, што је по природи ствари морало да се одрази на квалитет Оџачког фестивала.

Излазак наших хаијина на међународну сцену је започет 1993. године. Можда и раније, али немам о томе поузданих података. На **Mainichi Daily News** хаику конкурсу 1993. године **Димитар Анакиев** осваја другу награду са песмом коју сам већ помињао: „Први снег / пада на вруће кестене / и топи се“. Следе десетине и десетине награда које су наши хаијини освајали на хаику конкурсима широм планете.

(Из књиге „Хаику и сродне форме“, Sakura publishing, Београд, 2018)

Линорез „Кућа”: Анђела Стевановић, 2019.

*Прати славуј
далеко гакање
својом мелодијом.*

*Ромиња киша...
заспалу супругу
покривам јакном.*

*Крупне брескве...
за баку у болници
набрала деца.*

*Идем до шуме ...
да мало летих мисли
понесем кући.*

Предраг Пешић Шера

*Међ' опалим лишћем
мало плаво око.
Прва љубичица*

*Зима у граду.
Само нам вратици
остају верни.*

Миња Илијева

*Латице трешње
лепршају на ветру –
пчелу тек чујеш*

Тијана Новић

*Кроз пукотину зида
провлачи се сунчев зрак
да сенку поцена.*

Русомир Д. Арсић

*И зими расту брезе
и спушта се небо...
Све је ту*

*Сјај у мокрим крошњама:
сугласје кишних капи –
брзо расту брезе*

Јасмина Густавсен, Норвешка

ВЕДРО РАСПОЛОЖЕЊЕ ДУШЕ

Хумор је, можда противно очекивању, веома значајан саставни део хаикуа, мање у ужем смислу, него у начелу. Хаику се, ни мање ни више, ипак зове „шљива песма“. Према класичном јапанском узору, њега су, наине, по својој најдубљој суштини обликовали ведро расположење душе, опуштени став духа његовог аутора који се може показати као подстицајна снага савладавања живота све до подношења патњи.

*daibutsu no
hana kara detaru
tsubame kana*

Kobayashi Issa

*Велики Буда!
Гле! Из његове ноздрве
излеће ласта.*

Кобајаши Иса

Бесумње, једно разгаљујуће запажање! Усто и неколико начелних тумачења: за реч daibutsu (Велики Буда) у Јапану се одмах помисли на колосалне статуе у Камакури (преко 13 метара и 121 тона) или у Нарџ (преко 15 метара и 450 тона). Вероватно овај хаику ипак не живи поглавито од свог подругљивог шљивог карактера. Пре свега, одмах падају у очи јаки контрасти: овде циновска статуа, тамо ситна птичица; овде стеновита крутост, тамо лака покретљивост; овде човечјом руком створено уметничко дело, тамо дражесно створење природе.

Осим тога, овај хаику нам нуди добар пример да дамо одговор на питање о којем се у западном свету много дискутовало баш у фази преузимања хаикуа: да ли хаику треба обавезно да се заснива на искуственом доживљају Овде и Сада. „Кад је Иса писао овај хаику, живео је у свом завичају у провинцији Шинано, стотинама километара удаљен од тих великих статуа Буда у Камакури и Нарџ. Он се, дакле, сигурно или присетио те згоде или ју је – што је вероватније - измислио. Било како било, ово је изванредан хаику па било да је настао на лицу места или негде другде.“

*amata ka no
chi ni fukure iru
zazen kana*

Tan Taigi (1709-1771)

*толико комараца
засићени крвљу:
зен-медитација*

Таигиева специфична снага је, између осталог, „у описивању сцена из домена човека. По мало одступа кад су у питању годишња доба, али их не занемарује, што његове стихове битно разграничава од сенрјуа. За овај његов хаику и није потребан неки коментар да би се описана ситуација могла накнадно реконструисати: учеснику за-зена је суђено да по монашкој дисциплини седи тих и непокретан, пред собом види много комараца (ка) који се слободно послужују жртвама које се не бране те ће уследити и други убоди...Додатна духовитост је у формулацији средњег реда, chi ni fukure iru, комарац, једар, пун крви седи ту, тј. и комарци имају исто тако свој за-zen, медитирају након што су се заситили!“

Хумор у хаику испољава се ипак само уз смешак, смејуљење, мирољубивост, никада из пуног грла, пакосно, неотесано или чак увредљиво. Ако су којим случајем предмет слабости карактера или недостаци које је човек створио, може се јавити иронија која свакако остаје увек уздржана и саосећајна. Тиме се овај став јасно одваја од поступка сенрјуа где је хумор сиров, груб, са жудњом за ефектом да би у првом реду безобзирно пронашао мане и пороке у социјалном понашању. Хумор у хаику напротив служи само да продуби, односно прошири исказ, не и да га изоштри или специјално поентира.

У том контексту могло би бити интересантно то што је хумор и у западној књижевности добио, под утицајем енглеских хумориста, своје данашње значење тек у 18. веку, значење једног посебног погледа на свет и начина представљања као нечег „обратно узвишеном“ (Жан Паул). „Хумор понижава Велико, увећава Мало да би велико ставио по страни и тако обе ствари поништио јер је пред бесконачношћу све исто и ништа није исто“.

*око фонтане
начичкале се пчеле –
летњи облаци*

*стара виолина
чамџ у прашини –
тишина собе*

*стигла јесен –
радујем се и мојој
јесени живота*

*подне у јесен:
и веверица и ја
спремамо зимницу*

Викторија Цунић

*пијемо стару
а печемо нову ракију –
мокра браћа*

*због мучних снова
једва дочеках јутро –
листам сановник*

Миодраг Цунић

*Плачем и певам,
све у истом трену:
преживела сам.*

Драгица Ђурић

*Црни облаци
затворили прозоре.
Муње севају.*

Велемир Грубачки

*Отварам врата
старе ђедове куће –
шкрипа позната.*

*Голубови
у парку купе мрвице –
ручак на трави*

Радосава Милатовић Ђулафић

Оно што је хуморно може некад бити образложено у самом материјалу, у карактеру описаних веселих збивања, некад се хумористични ефекат може изазвати особеном техником представљања, на пример језичком игром, мешањем стилова или изненађујуће функционалним облицима композиције као што су двозначност, односно двоструки однос, променом перспективе или бизарним/несразмерама.

Два примера „црног хумора“:

<i>тиква све дебља</i>	<i>лопов је</i>
<i>одрежем је</i>	<i>оставио само</i>
<i>која врућина!</i>	<i>месец у прозору</i>
Toun (Japan)	Taigu Ryokan (Japan)

У следећем примеру хумор се заснива на парадоксу:

од страшила
до страшила
лете они, врапци
Sazanami (Japan)

А сада један прекор уз смешак код једног изразито ведрога сужеа:

Крекеће ли крекеће
жаба у по бела дана.
То није пристojно.
Masaoka Shiki

У следећем примеру се кроз двозначност игре речи „стар“ („чувене личности у шоу бизнису“, односно „небеско тело у астрономији“) производи квази хумор у настојању да иритира. Повезује се људско са небеским на најкраћи начин тако да обе представе засијају у једном.

поп концерт
на отвореном – сви погледи
упрти у звезде
David Cobb (GB)

И коришћење амбивитетета може апсолутно бити средство хумора, вредно да се аутори на то одваже. С друге стране, управо они при превођењу представљају велики изазов који је тешко савладати.

Оно што, међутим, код игре речи у хаикуу треба у сваком случају избегавати јесте то да она не постане сама себи циљ, такорећи само се ушуња у облик хаикуа и тиме у суштини није у стању да постигне дубљи смисао. Упркос томе, може понекад и чиста игра речи да буде полазна тачка инспирације за један успели хаику ако дође дотле да чисто мисаону муњу претвори у свеобухватнију искуствену вредност. С друге стране, радије бисмо да упозоримо на то да се двоструко значење примењује као високоумни чин, као свесни трик, пошто та двозначност шкоди у првом реду спонтаности и природности хаикуа. Контекстуално, игре речи најуспешније су онда када значење неприметно склизне из једне у другу слику као што је случај у овом хаикуу:

чај са кесицом
бројим кесице
грабуљаних листића
Kirsty Karkow (USA)

Полисемија је – као што је већ истакнуто – нарочито у случају неутрализације и диференцијације значења тежак проблем за превођење, код хаикуа, наравно због краткоће.

Један други хендикеп код хумора је чињеница да **немају сви људи исти смисао за хумор**. У екстремном случају неко неће то ни мимиком да покаже, док други готово пуцају од смеха. Може бити још незгодније кад за разумевање хумора узмемо у обзир и различитости држава где под разним околностима улогу играју чисто географски предуслови, односно реалности које странац не може да схвати. Ево једног примера са француског говорног подручја:

Први април
Луј Пуасон одговори на
стотине позива

Лептири
добилие боју -
прошли кроз дугу

Дега -
волео лептире,
сликао балерине

Љубисав Ивковић

На телевизији
програм прегласан.
У мени без одјека.

Весна Ђурковић

Виски у рукама.
Плаветнило његових
очију говори.

Нина Ђурковић

Без лати ружа
самоћа прича причу.
Непрестана бол

Верица Преда

Орах на гробљу
сваке године рађа –
покојницима

Јовица Младеновић

Коров цвета –
леп ти је док не сазнаш
да је коров.

Загорка Васиљевић

жубори поток
и чује се цвркулт птица –
на трави сањалица

Александра Ана Мирковић

Рој пахуљица
лепрша мојим селом.
Утихну дан.

Љиљана Глигоријевић

Објашњење: у Француској се некоме за 1. април каже „послати га у април“, у Немачкој би се рекло буквално „начинити некоме рибу“ (у преносном смислу прикачити му на леђа рибу од папира), а и једно и друго би у неким земљама била неразумљива шала.

Уосталом, у Јапану се тај специфичан осећај за хумористички хаику означава изразом haikai mi.

(Аутор наводи још 33 примера од којих овде доносимо један мањи избор. Прим.прев.)

*На продавници
погребне опреме натпис:
Враћам се одмах*
Joachim Tiede (Germany)

*Дечја железница.
Дедин опушак дими
из локомотиве.*
Werner Reichold (Germany/USA)

*У сеоској кафани
дувачки оркестар
увежбава укус пива*
Max Verhart (Holland)

*Јутарње новине
Пас ми доноси вести
већ сажвакане*
Carole Macrury (USA)

*висећи на прозору
један науk голица
месеc*
Joane E. Miller (GB)

*лепа келнерица –
препуштам мојој жени
висину напојнице*
Marsh Muirhead (USA)

*видиш миша и
пењеш се на солицу
да га задивиши*
Carole Melancon (USA)

*рано ујутру
пијанац прича са
лутком у излогу*
V. Lorens Tejedor (Spain)

*ненадни пљусак –
моја жена побеже
у златару*
Jorge Moreno (Mexico)

(Из књиге: Klaus-Dieter Wirt „Der Ruf des Hototogisu“ – Grundbausteine des Haiku, Teil I, стр. 95-102 „Humor“. Са немачког Драган Ј. Ристић)

ОЛИВИЈЕ ВАЛТЕР (Olivier Walter)

ХУМОР – ФИНА ПОЕНТА ХАИКУА

Уз изреку: “Упознај самог себе...” на прочељу делфског храма, радо бисмо прочитали сентенцу; „Схвати озбиљно оно што завређује, а смеј се свему осталом“. Тај би натпис, у суштини могао представљати њен одјек. И управо ћемо њега изабрати за увод првог броја ревије.

Тема хумора нам се јасно наметнула. Окренемо ли се историји хаикуа, не можемо а да не констатујемо да је хумор битно везан за ту малу песму од три стиха. Сама њена природа од њега је неодвојива.

Можемо запазити **три степена хумора** кад је реч о хаику поезији и у сваком од њих профилише се читава лепеза суптилности. Ако гледамо ствари, почев од сенрјуа, да бисмо дошли до најистанчанијих стихова хаикуа, констатоваћемо да градација у хумору прати узлазну поетску линију.

Поједини ренкуи – колективни низ песама – и сенрууи – првобитно сатиричне хаику песме на обичне, чак тривијалне теме – немају шта завидети стању духа и абразивном заносу Диогена (циника), диатриби Боалоа или ближе нама, Сиорановој оштрини, јер исказују јетку подругљивост, слободу, снажну критику на ивици памфлета. Ту се вербална оштрина може поредити само с прстом упртим на људску настраност. Кикаку, Сеиби, Сантока или Шики, цитираћемо само неколицину јапанских хаидјина, били су с времена на време представници тог правца. Западни савременици, чини се, нису на то били неосетљиви...Тај први степен остаје, међутим, маргиналан.

ХАИКУ ИЗ СВЕТА

JAPAN

深海魚のごとくに冬の空見

Попут рибе дубоких мора
гледам с поштовањем
зимско небо

冬の朝階段の音にもうひとりの我

У одјеку степеница
моје друго ја
зимско јутро

(Из књиге: *Roaring river*, 2001,
са енглеског: Д. Ј. Ристић)

団栗の枝より飛んで明日の空

Сутрашње небо –
жирови лете у ваздух
са својих грана

転生や花より種へそれからへ

Све из почетка –
цвет се поново враћа
у своје семе

Kuniharu Shimizu (1949 -)
(Са енглеског: Д. С. Дивковић)

今日までは縞馬 今からは鮮明

Зебре и до данас трају,
сада је то особитост.

もうどこも液体 楽譜で作る捕虫器

Наоколо све течност
замка за инсекте
изведена из партитуре

Yoshikiko Furuta (1951-)
(Из књиге *Selected Haiku*,
са енглеског: М. Рајковић)

*Желим да спавам.
Поубијај све муве
али, без буке!*
Shiki

На другом нивоу, хумор је сугерисан у финијој форми и не своди се на тематски и лексички регистар. Ту спада већи број хаика. У њима се открива ублаженија шала, извесна шаљива дистанцираност, иронија је блага, нежност емпатична.

Појам „лакоће“ - **каруми** - који је покренуо Башо и његова школа Шомон представља основу тог хумора. Ту треба видети фини духовитост – античких Грка – или за нијансу сличну примену таоистичког *Wou Wei* –ја – Неделања у делању. Реч је заправо о унутрашњем ставу саучествовања у свету, у духу невезивања; о тајној контемплацији космичких снага и кретања, људских и природних, у сталној интеракцији; и о способности за задивљеност и светковање у сусрету са пролазношћу и са непроменљивим.

*Малено дете
стаде да се кикоће.
Јесење вече*
Issa

Плод свега тога је непосредан, чист, јасан стил: из неочекиваног и двосмисленог произлази осећај пролазности и финоће. Цезура, с оне стране лингвистичког поступка, означава разборит али недужан уздах парадоксалне игре живота.

Башо и његови ученици су у ствари задојени кинеском поезијом периода Танг –Ли По; Хан Шан; Ванг Веи; Ту Фу;...као и таоистичким филозофијама и поетикама Чуанг Цеа и Лао Цеа, као и Чан и Зен будизма. Имена Мацуо Кинсаку – Тосеи, “зелена бресква“ (у славу Ли Поа „бела шљива“), Кукасаи „студио лептира“, пре но што је постао Башо - „стабло банане“ – и његова прва збирка *Минашигури* „закржљали кестени“ примери су те разметљивости. Нешто више од једног века касније, ту је Иса чије име означава „мехур у шољици чаја“. И једном и другом заједничко је поетско номадско лутање као извор проницљивог и ироничног погледа на свет.

Јединство бића и дела (акције) ових песника јемство је „дубине хумора“ која се очитава у њиховим делима. У њима обитава лековит подсвесни дашак. Плоц; Хаикау ревија бр. 18, - стр. 20 - ц децембар 2008. За приказ хаика могла би се истаћи форма испреплетености и сократске ироније у појединим хаикау песмама уколико се читалац до танчина држи Лепог и најбољег... Ко зна, можда се песник и читалац поистовете у малициозном осмеху, самоувереном, на ивици стварности и маште? Ко зна хоће ли се срести у том нешифрованом Присуству које је знак унутрашњег смеха? Искреност хаикау је у семантичкој једноставности бременитој новим значењима.

*Славј
у младицама бамбуса
опева своју старост*
Bashō

За трећи ниво хумора се везује фина поента хаикау. У таквим стиховима се назире висина која нуди редак укус. Филигрански хумор ту сублимира људске границе. Реч је о чистој радости некаљане маште и алхемије психичког порекла. Шапат задивљен пред призором атомизираним света. На том ступњу, процват лепоте је тихо зрачење у коме се препознаје наш првобитни став.

*У храму
по магнолији опао –
трешњин цвет*
Ryōkan

(С француског: Љиљана Прошић)

AUSTRIA

*Erinnerungen ...
am Horizont das Blinken
des Leuchtturms*

*Sandstrand
die Reste
der Zivilisation*

*Mairegen
Vater flüstert
mit sich selbst*

Dietmar Tauchner

*сећања...
на хоризонту светлуца
светионик*

*пешчана плажа
остаци
цивилизације*

*мајска киша
отац шапуће
сам са собом*

(С немачког: Д. Ј. Р.)

IRAN

*یگدنز
داد یم همادا نتفیر هب
یراگیسی ریز جنک*

*یگدنز
داد یم همادا نتفیر هب
یراگیسی ریز جنک*

Shohreh Ranjvar

*живот
наставља да иде
у ћошку пепелјаре*

*за светлост
направићемо прозор
а онда завесе*

(С енглеског: М. Светозаревић)

ВАЖНОСТ СМИСЛА ЗА ХУМОР У ХАИКУУ

Након напорног рада треба нам предах. Након озбиљне ствари хоћемо нешто ведро и лагано. Између озбиљних кабуки драма играју се комични кјоген комади. На сличан начин, после озбиљних вака песама настао је ведри и комични стих хаикај, који је означавао, и требало би и сад да означава – комични стих.

*То мало преосталих мува
као да ме је упамтило*

Танеда Сантока

Из хаикаја се родило оно што сада знамо као хаику, иако сама реч хаику јесте стар појам који се јавио у најмању руку у XVII веку. Сада помало већ назирете на шта наводим причу – **хумор треба вратити у срце хаикуа** јер је он хаикуу предах.

Суочимо се с чињеницом. Нама људским бићима потребни су и озбиљност и ведрина. Чак и ако их не желимо, они су свеједно присутни у нашим животним ситуацијама. То је живот. Ми смо ретка врста која уме да се смеје, и смеје се много. Да ли се смеју коњи? Понекад делују тако. Маслачци и маћухице изгледају на сунцу весело, као да се осмехују, неоптерећени бригом антропоморфизма. Но све и ако се животиње такође смеју у најширем смислу те речи, опет се ми смејемо хиљаду пута више.

Кључно је то што свој живот и свет не можемо и не смемо делити на једну половину која је озбиљна и на другу ведрину, нити би требало и није ни изводљиво да све у свом животу и свету згодно и једноставно спакујемо у категорије „озбиљно“ и „ведро“. То је просто зато што су наши животи и наш свет неупоредиво сложенији него што би то могла да обухвати једна таква наизглед проста подела.

Колико су само зла нанели човечанству људи ограниченог и једноумног размишљања! Ти ограничени и једноумни који су нехајно бацили хаику у категорију „озбиљно“ и лишили га његове есенцијалне „ведрине“ имали би за штошта да положе рачуне. Дужни смо знати да су трагедија и комедија писмо и глава истог новчића. Чак знамо да се понекад и „стапају“. То су знали сви највећи умови, макар од почетака писане историје, и најблиставији ствараоци су у складу с тиме писали романе, драме и песме, а Шекспир је само један такав пример.

Већ деценијама покушавам да покажем важност хумора у хаикуу. Са тим својим напорима наставио сам и у XXI веку, пошто ми се чини превише битним да би га људи на сопствену штету занемаривали. Постоји, на пример, један мој рад који сам написао 2001. године баш на ту тему. После безмало десет година, ја не видим никакве потврде да се нешто значајније променило.

Тај рад је носио наслов *Смисао за хумор – заборављени предуслов хаикуа* – и поднео сам га у свом својству председника Светског хаику клуба. Ево шта сам тада рекао:

На Глобалном хаику фестивалу, у априлу 2000. године, извесни доајен хаикуа деловао је изненађено, потом и разгаљено кад је изненадно схватио да један говорник из Јапана изговара реч „хаику“ потпуно другачије него што се изговара у енглеском језику. Било ми је неописиво забавно. Тај човек је о хаикуу знао безмало све што се знати може, укључујући и порекло и дословно значење саме те речи. Па ипак, изгледа да му никад није пало на ум како би је требало изговарати нити како се изговара на јапанском. Изговорена на западњачки начин, реч „хаику“ може значити „одбачене песме“ или „бескорисна празнина“. Како смерно то звучи, премда је ненамерно! Ако овај човек није знао исправан изговор назива поезије за коју је неоспориви ауторитет, колико је изгледа да један обични хаиџин изван Јапана зна оно прво и основно о хаикуу какав се пише у Јапану?

ITALIA

*Sfrecciando in skate-board
a volte la mia ombra
più veloce di me*

Romano Zeraschi

*Воzeћи скејтборд
моја сенка покаткад
бржа од мене*

*raggi x
qualcosa di piu scuro
nel oscurita*

Maria Laura Valente

*икс-зраци
понекад мрачнији
у мраку*

*ultimo tango
la lupo nera tiene
la luna in bocca*

Tony Piccini

*последњи танго
црна вучица држи
месеу у устима*

(С талијанског: Д. Ј. Р.)

COLOMBIA

*La tarde ayul
los olores des bosque
en mi cabaña*

Raul Ortiz Betancur

*Плаво поподне
мириси шуме
у мојој кабини*

BRAZIL

*Meia-noite e meia
E tao breve o encontro
De amigos antipodas*

Franklin Magalhaes

*Пола један ноћу
тако кратак сусрет
пријатеља антипода*

*Пролећна киша:
непоједене патке
квачу на сав глас*

Кобајаши Иса

Разгаљеност коју смо осетили и тај доајен и ја у складу је са истинским духом хаикуа, пошто је реч „хаику“ сачињена од два дела, „хаи“ и „ку“, и управо се значење овог другог често заборавља или се никада и не сазна, што узрокује једну од најозбиљнијих мана западњачког стваралаштва хаикуа. „Хаи“ чини први део речи „хаи-кај“, која је кинеског порекла, а њен **јапански еквивалент је „кокеј“**. Реч „кокеј“ се пак на енглески може превести различито: као комичност, лакрдија, досетка, шаљивост, виц, задиркивање, пошалица, хумор, духовитост, игра речи, фарса, нешто што је смешно и тако даље. Са речју „ку“ нема проблема, јер изгледа да сви знају шта она значи, наиме – **строфа или песма**.

*Мали трстењак –
измет на колачићу
на рубу трема!*

Мацуо Башо

Реч „хаику“ би, дакле, значила ништа друго до комични стих – да није било Башоа. Како се уопште догодило то да је хаику, кад је реч о хаикуу на Западу, те последично и у осталом нејапанском свету, добио значење било чега другог сем комичног стиха? Бркање хаикуа и сенрјуа јесте једно немо сведочанство ове појаве. Друго сведочанство је „опсесија зеном“ коју су западњачки хаиђини наметнули себи.

Лекција коју ван Јапана морамо научити јесте та да никад не смемо заборављати да је хумор увек био, да је и сад, и да би требало и надаље да буде, ако је то могуће, неодвојив од хаикуа. Уколико ова лекција не постане саставни део нашег сензибилитета, претвориће се у бескрајну и мукотрпну борбу да појмимо то посебно стање духа, или виђење живота, које је својствено хаикуу: дистанциран, тангенцијалан, ведар и хумористичан поглед на све.

То је та заборављена половина суштине појма „хаику-но-кокоро“ (дух хаикуа), одлика коју не-Јапанац неће лако ни схватити, а камоли усвојити. Она је присутна у хаику песмама, а такође у начину живота њихових аутора; понекад нескривена, понекад латентна, али увек је ту и одржава деликатну равнотежу са оним што се назива „фуга-но-макото“ (поетска истина или искреност). Када је и где кренуло наопако, ако је некада кренуло наопако?

*Скуп самураја –
разговор с реским дахом
дашкон роткве*

Мацуо Башо

Тим поводом, насупротив питању „шта је хаику?“ морамо поставити питање „шта је реч ’хаику’?“. Ту реч није ни измислио ни сковао Масаока Шики као што се нашироко верује. Реч хаику је постојала најмање двеста година пре Шикија. Шикијев допринос у пракси јесте то што је овој речи дао посебну улогу, улогу замене за реч „хоку“ (уводна строфа) како би је одсекао од остатка ренге („хаикај-но-ренге“, да будем прецизан) и из ње извео један самостални жанр модерне „књижевности“.

Испрва је **Шики** користио обе речи, и „хоку“ и „хаику“, али потом је почео да користи искључиво „хаику“, замењујући њиме „хоку“, јер реч „хоку“ је подразумевала да следе и друге строфе, па је постала непогодна. Шикијева такозвана реформа хаикуа на првом месту јесте тај покушај да се „хокуу“ (садашњем хаикуу) дâ независност од хаикај-но-ренге. Такође је значила да ће он и његови следбеници имати задатак да развију нови, независни хаику, на такав начин да задобије смисао у једном убрзано све модернијем и све западњачкијем Јапану пре више од једног века.

*Јесења мува –
млатилице за муве
све поломљене*

Масаока Шики

MARROCCO

*J'aime voir nue
La belle qui danse
Rien que la flame*

*Cette mélancolie
D'un boulevard a un autre
Un point noir*

Mohammed Bennis

*Волим видети нагу
Лепотицу која плеше
Ништа сем пламена*

*Та меланхолија
С једног на други булевар
Црна тачка*

*Dernière mode,
jaunes
la casquette et son rire*

Sameh Derouich

*Последња мода,
жути су
капа и њен смех*

TUNISIA

*Au crepuscule
Un arbre me parle
En langage d'oiseaux*

Houda Hajji

*У сумрак
Дрво ми говори
Језиком птица*

(С француског: Биљана Ракић)

NORWAY

*Forste snøfall
i natt gikk en hund
over byens eneste bro*

Stein Iden

*Први снег
ноћас пређе један пас
преко јединог моста у граду*

(С норвешког: Миодраг Аранђеловић)

Влада општа сагласност у мишљењу да први хаикају посвећен документ који бележи реч „хаику“ јесте Обаешу Хаторија Садакија, објављен у трећој години камбуна (1663). Изворно је реч „хаику“ била скраћени облик за израз „хаикај-но-ку“ и користила се као појам који ће уопштено означити сваки ку (строфу), био посреди „хоку“ или пак „цукеку“, у хаикај-но-ренги. У меиђи периоду требало је времена да „хаику“ пусти корена и уђе у ширу употребу. У Историји јапанске књижевности Санђија Микамија и Сукисабуроа Такацуа (1890), на пример, речи „хаику“ даје се у правом смислу статус техничког књижевног термина и она се свесно користи да означи независну форму поезије коју је претходно представљала реч „хоку“.

*Над насом, дојке
бране јој да за појас
врати лезу*

Иида Дакоцу

Да бисмо реч „хаику“ тачно разумели, морамо да претресемо једну другу често коришћену али једнако често погрешно схваћену реч – „хаикај“ – из које је изведен хаику какав познајемо. „Хаикај“ је могло шири и сложенији термин који покрива не само хоку (или хаику) већ, нешто лабавије, и многе друге књижевне облике у сродству с хокуом, као што су ренга (или ренку), хаибун и хаирон (теорија хаикуа или есеј), мада би најужа дефиниција те речи била хаикај-но-ренга.

Реч „хаикај“ користила се у јапанској књижевности пре Башоовог доба. Један пример су „Хаикај-ка“ (или „Комични стихови“) збирке *Кокиншу*. Ова традиција сеже још даље у прошлост, до „гишо-ка“ (песам фарсе) у збирци *Мањошу*. Облик хаикај-но-ренга први су успоставили људи попут Јамазакија Сокана и Аракиде Моритакеа, а потом су је у један свеприсутнији књижевни жанр развили, између осталих, Мацунага Теитоку и Нишијама Соин.

Међутим, Башо је тај који је уздигао хаикај до висина које се могу поредити са висинама „ваке“ или озбиљне ренге, или ма које друге вредне књижевне форме. Још отад хаикај-но ренга (и хаику као њено модерно оваплоћење) носи, да се тако изразим, тај крст обавезе да успоставља равнотежу између хумористичног и озбиљног.

*Буде ли кише,
дођи са кишобраном,
ноћни месече*

Јамазаки Сокан

Збрка или погрешна представа која влада у вези с речју „хаикај“ на Западу природно је допринела мањку истинског разумевања самог хаикуа. Са снажним таласом светског хаику покрета, требало би грабимо прилике које нам он пружа и да размрсимо све постојеће неспоразуме, погрешне представе и недостатке исправног разумевања разних аспеката хаикуа пре него што их трајно прогласимо за светиње и претворимо у иконе којима ћемо се клањати.

Уколико је у интересу хаикуа и његовог истинског и здравог развоја у XXI веку да исправимо такве идоле и иконе, онда морамо имати модерне верзије пожељних иконобораца. Не оних иконобораца из прошлости који су покушавали да униште иконе само да би они сами постали нове иконе. Да не буде забуне: ови нови иконоборци требало би да добију искрену подршку, не да буду прогоњени, јер њихова друга имена јесу разум, поштење, здраво размишљање, част, објективност, толеранција и најзад, нипошто споредно, искрена љубав према хаикуу.

*Дан дужа – мојим
зевањем заражен, зева
пријатељ – разлаз!*

Нацуме Сосеки

Стога, ако заиста прихватимо да је смисао за хумор нераскидиви део хаикуа, у начину на који посматрамо неки конкретни хаику, или га сами пишемо, сада ће настати суптилне или чак драстичне промене. На пример, Башоову песму о рибњаку (једну од најлошије схваћених песама) гледаћемо новим очима и успећемо у њој да видимо комичну страну.

GERMANY

*Abends Kriegsfilme.
Der Krieg macht mir keine Angst
den hatten wir schon*

*Die Amsellaute
heute im Nieselregen
öffneten mein Herz*

*Die Hosenträger
halten einen zusammen
Noch nennt man sich Ich*
Harald Hartung

*Увече ратни филмови.
Рат ме не плаши
већ смо га имали.*

*Гласови коса
данас на киши росуљи
отворише ми срце.*

*Хозентрегеру
држе неког заједно.
Још се то зове Ја.*

*Schneestange –
ich messe das Leben
in mir.*

*Ein Wasserfall,
gespiegelt im Fluss. Die Stille
des Himmels.
Volker Friebe*

*Снежна шипка –
мерим живот
у мени*

*Водопад
се огледа у реци.
Тихост неба.*

Такође ћемо схватити да смо хаику преозбиљно доживљавали, до те мере да се наш став безмало граничи са идолатријом, фетишизмом и фанатизмом, којих се прави хаиђин грози. Смисао за хумор („хаи“) у хаикуу вратиће нам праву равнотежу.

*Летња сусталост
руке теже од двеју
полуга гвожђа*

Кавабата Боша
(Са енглеског: **Дубравка Срећковић Дивковић**)

ХАИГУИ

СВЕТОМИР БУРБАБИЋ

ЗАВИЧАЈ

Долина већ прекривена снегом. Ујутру хладна магла капље са дрвећа.

Лет гаврана.

Тако је сад у мом завичају – био ја тамо или не.

*не знам за јесен
која не доноси тугу
и не мами у шетњу*

МИЛЕНА ДРПА, Модрича (БиХ)

МОЈЕ ЖУТЕ КРИЗАНТЕМЕ

Пренијела сам их од тетке Стефанке, мајчине сестре, једног давног априла. Већ годинама цвјетају сваке јесени уз ограду у мојој башти. Не треба им никаква посебна њега. Разбгокоре се, жуте као мала жута сунца, танане и њежне као благе руке моје тетке које су увијек биле спремне да се отворе, да нешто пруже, да помилују.

Тетке више нема...

Данас сам у својој башти убрала букет жутих кризантема. Гледам ситне цвјетове, а испод њих провирују лица свих драгих... Ево тетака, све су ту, сина тетке Стефанке, (о, најцрње деведесете), ујака, ево мајке, оца, стричева... Цвјетови се претварају у права мала сунца. Сунчана и душа моја!

*О, кризантеме,
на ви сте мала сунца!
О, сузе моје...*

МИЛАН ДРАШКОВИЋ

ДВОРАЦ

Дечаци су цело поподне провели у грађењу дворца од песка. Стрљиво, с пуно љубави, довршише и последњу кулу.

А онда је наишла плима...

*Дворац од песка –
завидљива обала
призва таласе*

*Eseltrekking
lernen, in einem anderen
Rhythmus aufzugehen*

*ein Schwarm Schwäne
entschwindet meinen Blicken
doch dieses Rauschen*

*wie leichthin
der Abendwind den Klatschmohn
entblättert*

Klaus-Dieter Wirth

*учиш магарца
да иде на далек пут
да промени ритам*

*јато лабудова
нестаје из видокруга
али тај шум*

*што лако кида
листиће булке
вечерњи ветрић*

*Erster Blick zur Früh
Raureif verzuckerte Flur
Schön weiterschlafen.*

*Rote Pfefferfrucht
Flammt im Farbspiel der Herbsttracht
Besonnen und scharf.*

*Schnee fällt in der Nacht,
Verwischt die alten Spuren
Zum Neujahrsmorgen.*

Matthias Mala

*Први јутарњи поглед
Ињем посута ливада
Настави да спава*

ТИТРАЊЕ ЛЕТЊИХ СЕНКИ

Јарким црвенилом сунце наговештава свој залазак. На клупи у парку два постарија човека нервозно вуку потезе. Не примећују лепоту касног летњег поподнева. Већ ко зна којој по реду шаховској партији присуствује и један кибицер. Својим коментарима повећава напетост. То привлачи пажњу још двојице доконих пензионера. Застаје и један младић на бициклу. Упиљио се у шаховску таблу и гласно даје свој предлог. Свако има своје мишљење....

Галама отера јато чворака које би да се смести на дрво изнад ове гомиле дугих сенки.

*девети спрат –
земаљске ситнице
са висине*

*Црвени плод бибера
Букти у јесењој игри боја
Осунчан и љут*

*Ноћас пада снег,
Брише старе трагове
За Новогодишње јутро*

*Schläft auf Buch über
Himalaja-Besteigung.
Erschöpfter Kater.*

*Verwirrter Kater.
Wirbelnde Katzenaugen -
auf dem Fahrradweg.*

Ingo Cesaro

*Спава на књизи
о успону на Хималаје.
Изнурен мачак*

*Збуњени мачак.
Трепћуће мачје очи –
на бајк стази*

(С немачког: Д.Ј.Р.)

MONTENEGRO

*Јагорчевине
размичу суво лишће –
први дан прољећа*

*прољећна срећа –
поток што у прадављу
је пресушио*

*хајдучка трава
крај потковице коња –
јесен давнина*

*кроз старински
прозор у дану без сунца –
све дубљи поглед*

Zoran Raonić

БРАНКО МАНОЈЛОВИЋ (Јапан)

ЗАБРАЊЕНИ ЉУБИМАЦ*

У мом уговору о изнајмљивању пише да држање кућних љубимаца није дозвољено. Пре неки дан сам два пута проверио. Разлог? Па, постепено схватам да ја у ствари имам љубимца: једну богомољку.

Сећам се да сам се пре неколико недеља сунчао у башти испред куће, размишљајући о свему и свачему. Највише о У. Била је у кревету због назеба и није ми се јављала неколико дана. Задубљен у мисли, одједном сам приметио богомољку тик поред своје леве ноге. И она је била жедна сунца. Раширила је крила откривајући свој свиленаст трбух. Било је немогуће не приметити њен дуги жућкасти рез дуж стомака. Ожиљак из борбе? Белег од рођења?

*башта у корову
из високе траве
богомољка*

У сваком случају изгледала је као да је код своје куће, опружена на дрвеној дасци на топлој новембарској сунцу. После извесног времена одлучио сам да тестирам издржљивост створења, па сам ставио руку право пред њено лице. Није се ни макла. Јако сам лупио ногом о даску. Још увек ништа. Онда сам погурнуо створење неколико сантиметара у страну и за моменат је изгубила равнотежу, али је убрзо опет била на ногама, и храбро се вратила у првобитни положај. Неколико сам пута поновио експеримент – резултат увек исти.

*на сунчаној позорници
инсект
одбија да се поклони*

Време је до недавно било пријатно и неколико пута сам седео у башти. Сваки пут богомољка прилепљена уз мене као најоданије псето. Постала је истински љубимац. Једном сам чак ухватио себе да разговарам са њом. Други пут сам је нахранио убијеном мувом. Са дивљењем сам посматрао како вилице мог пријатеља грицкају оброк, мало помало.

Данас ме је посетила У. сасвим опорављена. Желим да је упознам са својим новим кућним другаром. Изађемо у башту. Но, богомољке нема на видику. Кренемо да истражујемо кроз траву, коров, саксије са биљкама – све узалуд. У. најзад каже: "Можда сам богомољка била ЈА све време".

*Велика јапанска ГЕНЦУАН НАГРАДА за хајбун (са енглеског превео: аутор)

КРАЈ БАШОООВОГ ГРОБА

Пролећни ветар носио је тмурне облаке преко језера Бива које се својим дивљим таласима отимало урбаном амбијенту градића Отсу у којем је сахрањен Мацуо Башо. Ветар са планине Хира, коју пређох крајем марта, а било је то доба године када дува ветар толико јак да преврће чамце и потапа бродице, био је сада само благи ветрић и цветови трешње бејаху већ отворени.

Башоо је залазио у ове крајеве путујући за Кјото и можда се је као ја сада дивио дивљим паткицима како храбро броде на узбурканим таласима језера великог као море. Башоово задње почивалиште налазило се у омањем будистичком храму Гићуђи, ускраћеном за поглед на језеро оближњим зградама, а до којег води уска уличица између кућа.

Гроб овог песника уједно је и гроб војника. Башоова песничка прича уједно је и његова војничка судбина, којој се он предавао у потпуности, са спремношћу да јој служи и за њу умре идући прво војничким, затим песничким путем. По томе се Башо разликује од већине песничких колега сличног талента, у томе је, поред поетске снаге, једноставности и природности његовог поетског говора, његов грандеур и његову животна драма, која плени својим фаталистичким сјајем... Носио је одору будистичког монаха и поезијом је проповедао будизам, али никад се није замонашио, оставши само то што заиста јесте: бивши војник и песник. По властитој жељи Башо почива поред земних остатака славног ратника из Минамото клана: Киса Јошинаке.

*Киса и Башо
спремни да умру - живе.
Цвет камелије.*

*Почаићен, ветрић
осећам на том светом
месту: Гићуђи.*

*Киша крај гроба
Башоовог – у бари
цвет камелије.*

01.04. 2019

АЛЕНКА ЗОРМАН (Словенија)

ИЗА ЗАВЕСЕ

Седим за рачунаром у соби и пишем поруку. Изненада ме нека непозната сила повуче у кухињу. Кроз завесу приметим већу птицу. Врана? Направим три нејасна снимка, а затим приметим и црте на перју. Лагано клизнем до прозора, полако и сасвим мало отворим завесу. Ух! Скоро дрхтим.

*Трчите, врапци,
сакријте се, сјенице!
Кобац на балкону.*

Кад он одлети, два врапчића прхнуше испод балконског стола. Дубоко удахнем.

*клизи по језеру
чамац пун рибе и
мјесечине*

*на тротоару
остала без станара
празна кућица*

*усидрен чамац
лијено љуљушка
своја весла*

Branka Vojinović Jegdić

CROATIA

*jesenji vjetar
most se prekriva plaštom
šuštavih boja*

*u goloj krošnji
zaogrće zvijezdu
dim iz kućerka*

Boris Nazansky

*pod lokotom
planinski vrhovi...
zastoj u magli*

*podrhtava kiša
pod austom mistične glazbe...
Labuđe jezero*

*miris šafrana...
ekspresni vlak dostiže
rađanje zore*

Ivan Gaćina

*napištena pruga
makovi u posjeti
starom groblju*

*u autobusu
djeca i odrasli igraju
istu igricu*

Đurđa Vukelić Rožić

ЗОРА

Заскочи Месец звезду док се држимо за руке. Ознојени смо у свежини мрачног јутра. Огласи се сова. Привијаш се уз мене уплашена криком љубави, дрхтиш док ти срце лупа. У тишини мирне ноћи, кад се месец у облаке скри, чују се твоји уздаси, нестане стида у нама.

Огласи се љубав шапутањем нежних речи. Сочним пољупцима одбацујемо морал, не хајемо за зору ни пролазника што пиљи у нас. На скровито место хитамо да гасимо ватру.

*Ниски облаци –
у магловито јутро
све испочетка*

СЛОБОДАН ЦЕКИЋ

*dim cigarete
mirisna terapija
šalica kave*

*dvije šalice
ostavljene na stolu
jutarnji osmijeh*

NORTH MAKEDONIA

*На плажата, таа.
И галеб. Се будам:
полноќ е.*

*Некогаш див зајак.
Здебелен и гален, доби
питоми уши.*

*Пржам риба.
Мачката ме гледа в очи
како свекрва.*

Саша Прокопиев

*На плажи она
и галеб. Будим се:
Поноћ је.*

*Некад дивљи зец.
Удебљан и мажен, доби
питоме уши.*

*Пржим рибу.
Мачка ме гледа у очи
као свекрва.*

(С македонског: аутор)

*огнена молња
распара сиво небо
денот е тажен*

*замижав очи
песокот зраци пие
сонам пустина*

Ѓорѓи Димитровски

ДОКТОРКА

(Посвећено др Сањи Михајловић
која ради у психијатријској болници)

Иако енергични, њени кораци нису одјекивали болничким ходником. Кретала се тихо у плитким белим патикама, надахнута и умиљата. Њен душевни мир могла је да наруши само сумња да мало пружа.

*Болничка соба
озари се ведрином –
жена у белом*

МИЊА ИЛИЈЕВА

КРАЈ РЕКЕ

Ходам по опалом лишћу са висолих топола крај реке. Старе и накривљене, стоје ту годинама не хајући за ветар који им преплиће гране уз тихо цвиљење.

*Неумољиви ветар
откиде и последњи
лист тополе*

Завршавам шетњу и излазим на асфалтни пут. У ушима још чујем тихо шуштање тополиног лишћа под ногама.

Линорез “Моја имагинарна соба”, детаљ: Милица Мијачић, 2019.

СУЗЕ

Често се дешава да недуховити хаиђини буду у жирију за сенрју и зато веома ретко учествујем на конкурсима те врсте. Комично је кад „урбане фаце“ буду у позицији жирирања за класичан хаику (жир за вас, не бисер!): зар да им објашњавам да маслачак цвет скупи ноћу или да се правдам што сам гледао звездано небо и спавао на топлом песку реке Саве док коњи пасу на ободу шуме? Но, не стигох се ни пожалити редакцији „Хаику новина“ за „надреалну“ песму о орезаној лози, а стигоше одговори редакције за факултетски испит из виноградарства: орезивање је киго, сузе се могу схватити као кретање, бујање, радост будућег живота – могу као Исусови чокот и лоза, наравно уз „смрт“ без које нема живота! Све је једноставно.

*за сузом суза
са орезаном лозом –
на крају радост*

СЛАВИЦА БЛАГОЈЕВИЋ

ЉУБАВНИЦА

Мирисна на војну, млада дева просипа амфору чернога вина. Нема ни ципелица од кошутине коже на ногама.

Како од срамоте проћи без ципела кроз град Петрус¹?
На њену срећу ту је угасла ватра влаха².

*Стари влах
огарави деви стопала.
да не иде боса.*

¹ Петрус – средњевековни град, војно Петрошко утврђење од периода 12 до 14 века у Србији, налазио се на платоу планине Баба изнад данашњег села Лешја код Параћина
² влах – сточар, чобанин

СЛОБОДАНКА ЛУКОВИЋ

У КОЛОПЛЕТУ ЖИВОТА

Данас живим ужарено подне, запах врелог жита, лахораст воњ детелине и жеђ коју не могу да надјачам. Потом, живим пролом неба, крхотине жита после олујања, запах влаге из густе траве, додир кишних капи по топлим ногама. Напокон, живим спарно вече, страх и сене што израњају из мрака. Уређујем замршене преплете и пуштам мало од дана у причу. Признајем: још сам у колоплету живота пуног замки за луталице, а већ старост помаља своје смежурано лице. Село ми време на теме, па као да ми завирује у сваку бору, копа нову, проналази пукотине у срцу, чини да посумњам у себе. Слепио ми се глас с грлом, боји се да је реч крупан залог, и оклева да уђе у њу. Ипак, живот је сила.

*Окренух се
да опет видим јагње
и буј ливаде*

*ватрена муња
распори сиво небо –
дан је тужан*

*зажмурим
песак зраке упија
и сањам пустињу*

*Охрид во вода:
пастрмкин лет во небо,
јагула во сол*
Рајко Стојановски

*Охрид у води:
пастрмкин лет у небо,
јегуља у соли*

*Летно попладне –
љубов љубов свлекува
со чашка вино*

Марко Јагоски

*Летње поподне –
љубав љубав свлачи
са чашом вина*

(С македонског: М. Светозаревић)

ROMANIA

*în supra miso
katana taie Kyoto
în ieri și mov*

*sat părăsît – în
el mai dorm doar cocorii
toamnă de-a pururi*

*primăvara stă
la taclale cu numele
de pe crucile vechi*

Marius Chelaru

*у мисо супи
катана сече Кјото
у јуче и љубичасто*

Опет покушах
да спремим зеље
на твој начин.
Нешто заборавих
ил' ми се само чини.

Само на слици
букет љубичица
у твојој руци.
За кога су узбране
никад нећу знати.

Кораџи троми
на путу до гробља.
Суза на лицу,
а тек година прође
како мајка оде.

Љубинка Тошић

пусто село –
где ждралови спавају
заувек јесен

пролеће ћаска
са именима поврх
старих крстова

(Са енглеског: Д. С. Дивковић)

ETHIOPIA

*Spring breeze
I name every butterfly
Chuangzi*

Bob Lucky

Пролећни лахор –
сваком лептиру дајем име
Чуангзи

у друштву сам опет
изигравао кловна
али овога пута
чини ми се
са више самопоштовања

у облаку
налик албатросу
одлетеће ови дани
пуни наде да ћу
некад постати писац

кажеш ми
”треба да носиш краћи мантил
овако личиш на карикатуру”
не љутим се
знам да ме волиш

Слободан Боби Илић

Склањајући се
од јесење смрти
лишће не зна где ће.
Пуну терасу сутра
жена сели у канту

У винограду
чини ми се нешто шапуће:
„Шта ћеш сад овде,
не беше те летос
да видиш шта је мука.“

Светомир Бурбабић

FINLAND

*Frühlingswärme
ich öffne meine Augen
wie zum ersten Mal*

*dichter Nebel
nichts als die Flügelschläge
eines Singschwans*

*Beerdigung
von jenseits der Mauer
der Pfiff einer Lok*

Gérard Krebs

топлина пролећа
отварам очи као
по први пут

гушта магла
ништа сем клепет крила
једног лабуда

сахрана
са оне стране зида
звиздук локомотиве

(С немачког: Д.Ј.Р.)

како је чудан
овај свет где стари папир
рециклирамо
а ипак верујемо
у трајност љубави

Пред нама чека
пут блатњав, раскрсница,
ту је опроштај:
у земљу срећних људи
одлазиш, а ја - ко зна?

Димитар Анакиев

мирис
ружа пузавица
може ли једна супруга
и посао од 9 - до - 5
да обузда мене дивље?

Chen-Ou Liu (Canada)

(Са енглеског: Мирјана Рајковић)

кад помислим
да ћеш ме питати да ли
ме то савест гризе
онда цвеће радије
остављам у продавници

Tony Böhle (С немачког: Д.Ј.Р.)

нисам у току
овдашњих догађаја –
седим у парку
колико треба напора
да се заустави време

Драган Ј. Ристић

суботом увече
сам са тобом пред ТВ-ом –
време кад почињем
да доњи веш купујем
у великом паковању

Велики прозор.
Дуга у акваријуму
благо таласа.

Мисли ми беже
до јапанских вртова

Ivanka Kostantino
(Са словеначког: Анкица Николић)

у подне
сноп сунчеве светлости
у Парку Мато
упадне у моје време
док опуштено чекам

Rika Inami (Japan)

Стари Дионис
ушао је у чашу
белога вина
и наставио даље
баханалије своје

Мирјана Светозаревић

Усамљени у соби
тихују славски колач
свећа и домаћин -
изнад вина у чаши
замукла истина

Душан Мијајловић Адски

Муње севају
громови небо ломе
монах се моли.
У божјем храму тихо
само кандила горе.

Загорка Васиљевић

Држе обале
скелети старог моста –
сузе рањеника
нећу заборавити
ни расељена лица

Предраг Пешић Шера

Шетња на јесењем
ветру, без разговора.
Улазим у шуму:

к'о да се после мучне године
на страни - враћам кући

Љиљана Марковић

очева рука
на мом рамену
прогласи за витеза
пљоснатим делом мача
сина који нисам била

Gabriele Hartmann

(С немачког: Д.Ј.Р.)

равнодушан сам
постао на судбину
човечанства –
кад се увече чује кос
срце игра од радости

Jonathan Perry

USA

*a dragon-like cloud
moves swiftly and disappears
icy morning*

*autumn stillness . . .
a leaf falls beside
stone Buddha*

*Heath silence
until a cricket's
endless chirp*

Bruce Ross

*змајолик облак
хитро клизи, нестаје
ледено јутро*

*јесењи спокој...
један лист пада поред
каменог Буде*

*тишина вреса
све до цврчковог
гласа без краја*

*the shadow of a fish
hides
in the shadow of a leaf*

*autumn dusk—
following a deer's flight
with my ears*

*old snow
the new blues
of a car's exhaust*

Jim Kacian

*сенка рибе
крије се
у сенци листа*

РАЗГОВОР

АНДРЕА МИСИЈАС
(Andrea Missias)

ЋАСКАЊЕ О ТАНКИ

Како амерички песници откривају танку и претварају је у саставни део сопственог уметничког репертоара? Одлучила сам да поразговарам са двоје чланова-оснивача Танка удружења Америке – Мајклом Диланом Велчом и Памелом Милер Нес (Памела је заправо била међу првим званичним члановима, не члан-оснивач), који имају године искуства и са жанром хаикуа и са жанром танке – о њиховим погледима на савремену танку и њену будућност у енглеском језику.

А. Мисијас: Како сте почели да пишете танку?

Моја тежња ка танки јавила се први пут након дугогодишњег писања хаикуа. Претпостављам да је то уобичајен помак међу ствараоцима танке. Од неизрецивим су ми помоћи биле књиге превода попут Мастиљаво тамног месеца Џејн Хиршфилд.

А. М.: По чему се танка разликује од других песничких жанрова којима сте се бавили – нарочито од хаикуа и од кратке поезије Запада?

Најочигледнија разлика јесте та што танка има два реда више него хаику, али мислим да је погрешно танку схватати као „дугачки хаику“. Има ту још понечег што њу издваја од хаикуа – једног својеврсног духа, лиричности, искреног и чежњивог емоционализма. Хаику је по правилу објективан и често говори о природи, због чега је емоционално „удаљен“. Танка је пак често лична, субјективнија и усредсређенија на људске односе. У том погледу танка има већи потенцијал масовне привлачности за оне који читају поезију. Хаику често захтева извезбаног читаоца, али то није ни изблиза толико нужно код танке.

A. M.: Како се ваша представа о танки мењала с временом?

Мислим да је моје прво схватање танке било мало уже него што ће постати касније. Након читања разноликијих примера танке у енглеским преводима и из пера писаца на енглеском језику, отвориле су ми се пред очима шире могућности. Међутим, песме које мени највише погодују и даље теже да остану у том ужем, почетном оквиру. Песници попут Такубокуа, као и неки који га, рекло би се, опонашају, понекад су исувише лични (то јест нејасни) и превише оскудни у изразу (те стога, можда, не пишу танку онако како је ја разумем или каква је мени дража. (То не значи да не волим Такубокуа; ни случајно, али он уистину представља један посебан екстрем кад је реч о танки, чини ми се.) Но танка пружа обиље радног простора за огледе и надам се да ће песници наставити да истражују њене закутке исто као и њене широке, отворене просторе. Свесно уживам у враћању на старе теме чежњиве љубави, али исто тако откривам да више пишем на модерне теме.

A. M.: Како ви видите однос између савремене танке у Америци и традиције у Јапану / из Јапана?

Мислим да вероватно постоји огроман раскорак између савремене америчке и јапанске танке. Танка није поседовала (ни у приближној мери) предност коју поседује хаику – значајније обавештене изучаваоце и писце који би опширније писали о танки. Има подоста ваљаних преводилаца, али о естетици танке нико не пише онако како су Харолд Хендерсон, Р. Х. Блајд и Вилијам Хигинсон писали о хаикуу. Такође нам је потребно више антологија танке на енглеском језику како бисмо могли да бележимо свој напредак. Збирке Кораци у магли (Footsteps in the Fog, Press Here) и Петоструки ветар (Wind Five Folded, АНА Books), обе из 1994, биле су прва и друга антологија танке писане на енглеском. Отад нисмо имали довољно сличних књига. (Та ситуација се сад мења, наравно.)

Последњих година јавила се једна чудесна експлозија размене информација и унакрсног утицаја између хаику песника у Америци и у Јапану, те слутим да постоји сличан потенцијал и у случају танке. Можда управо започињемо ту интеракцију, но предстоји нам још дуг пут до позиције на којој је сад хаику, а и он сам је тек на почетку. Кад је реч о танки на енглеском језику, међутим, имам осећај да су ти многобројни људи који пишу танку развили тај жанр до таквог степена да је танка на енглеском, слично хаикуу од пре неколико деценија, сада довољно зрела да буде независна од Јапана. Мада никад не би смела да изгуби додир са Јапаном!

A. M.: Чиме је стимулисано недавно оснивање Танка удружења Америке?

Већ неколико година сматрам да би требало да постоји једно танка удружење, делом да би се том жанру придала већа пажња, а и зато што је у Хаику удружењу Америке било повремено проблема у вези с танком... Фрогпонд је у прошлости објављивао танке, чему су неки приговарали – моје танке на првом месту никад нису биле понуђене Фрогпонду јер ми се чинило да је то неприкладно. Многи хаику песници живе у уверењу да је „хаику“ некакав свеобухватан појам који у себе укључује сенрју, танку, ренку, хаигу, хаибун и друге форме. Наравно, постоји сродност између свих тих форми, али ја мислим да је танка ту најдаља рођака. Оснивање удружења посвећених танки требало би да помогне у разликовању хаикуа од танке.

A. M.: Какве наде гајите у погледу америчке заједнице писаца танке у предстојећим годинама?

Било би ми драго да видим да се танка учи и разуме на равној ноzi са хаикуом, премда слутим да у америчким школама и читанкама никад неће бити ништа више од његове споредне пратиље.

Међу препрекама које танка има јесте и то што многи, мађу њима и ја, пишу танку у контексту хаикуа; то није проблем по себи, али мислим да морамо водити рачуна да своју танку пишемо у контексту танке и научимо да разликујемо та два жанра и њихове историјате.

*јесењи сутон –
пратим ухом
бег јелена*

*стари снег
ново сивило
из ауспуха*

(Са енглеског: Д. С. Дивковић)

CANADA

*starry night
a floating bridge
in my dream*

*winter clouds
in her hospital window
these shades of gray*

Chen-ou Liu

*звездана ноћ
лебдећи мост
у мом сну*

*зимски облаци
у њеном болничком прозору
те сиве нијансе*

*my face frozen numb . . .
stone-still Buddha gazes
thru a glaze of ice*

*two penguins waddle
into the seashore
sushi bar*

*mystical sunset~
tai chi master and students
pose for a selfie*

Michael Dudley

*лице ми трне од мрза
камено мирни Буда зури
кроз остаклицу леда*

I SANTOKA
INTERNACIONALNI
HAIKU KONKURS
(mir/peace), Beograd 2019

PRVO MESTO/1st Place

Младо лииће – 春のえだ
довољно места афулекурあお
за све минаにあり
Eduard Tara, Romania

DRUGO MESTO/2nd Place

Где год да умрем 町山海
у граду, планини ил' мору どこで死んでも
они су мој дом わが家かな
Taro Aizu, Japan

TREĆE MESTO/3rd Place

меша тло 太平洋
многих земаља ことなる土を
Пацифик かき混ぜる
Kath Abela Wilson, USA

BASHO-AN AWARD 2018.

Mr. Hasegawa Selections

Помисао на рат -
заплетен у бодљикаву жицу
крчки лептир
Goran Gatalica (Croatia)

родно ми село
још увек у сновима...
цвета кестен
Saša Vazić (Serbia)

VANCOUVER CHERRY
BLOSSOM FESTIVAL 2018

Top Winner International

цвет за цветом –
старо трешињино дрво
сакупља светлост
Eduard Tara, Romania

Honourable Mentions

отпрати воз
са трешиње из мог села
врапчији цвркут
Saša Vazić, Serbia

The 6th SHARPENING
THE GREEN PENCIL

First Prize

избегличко дете
пресавија и шири
свој чамац од папира
Stella Pierides, Germany

Selected poems (10)

повратак кући –
тамо је још онај дечачић
у прљавом огледалу
David Milovanović, Serbia

72th BASHO CONTEST 2018

Grand Prizes 特選

статуа Буде
носи омиљени штап -
пролећни поветарац
春風や常の杖曳く芭蕉像
Hiromi Yoshida, Japan

избеглички логор –
на залуталом ветру
авион од папира
難民の紙飛行機が高空へ
Iulian Ciupitu, Romania

Honorable Mentions (20)入選

Последња ласта
полеће у небо.
Чуваћу јој гнездо.
高空の帰燕よ僕が巣を守る
Srba Takic, Serbia

20. HAIKU NATEČAJ -
APOKALIPSA
NAGRAJENI HAIKU –
enakovredno

(po abecednem redu avtoric in avtorjev)

Пас и унука
уче баку да хода.
На травњаку штап.
Душан Видаковић, Србија

Отпрхнуо дјетлић
отворила се врата
моје самоће.
Ана Крњуш, Хрватска

Обућарева кецеља
трагови
хиљада путева
Адријан Рустја, Словенија

POHVALJENI HAIKU

(po abecednem redu avtoric in avtorjev)
trans europaexpress
суза избеглице
кристално чиста
Дамир Дамир, Србија

Исто је брдо
скоро исти пут –
али ја сам стар
Душан Мијајловић Адски, Србија

два пингвина гезајући се
излазе на обалу
суши-бар

мистичан смирај сунца
учитељ тај-чија и ученици
позирају за селфи
(Са енглеског: Д. С. Дивковић)

B i H

u pismu stiglo
proljeće iz Japana:
cvjetovi trešnje

još je u polju
čovjek ispod zvijezda
sije pšenicu

cijeli grad je
šolja mirisnog čaja
od kišne lipe

melem na dušu –
vodenice na Plivi
među vrijeme

sjaj sivog dana
između kišobrana –
mokra ulica

tuga oblaka
u kapi pretočena
jesenja kiša
Adnana Karahasanović Zeljković

SLOVENIJA

predpraznični blišč -
nad špičastim zvonikom
pobledel mesec

preddverje neba
ujetnica samote
vrba žalujka

**AUTUMN MOON
CONTEST 2018**

First Prize:

*ове зиме
да ли ћу остарити...
месећ жетвени пун*

Sue Colpitts, Canada

Second Prize:

*месећ јесењи за лов
даска преко блатне стазе
почиње да се угиба*

Paul M., USA

Third Prize:

*свет у пропасти
а овај сунчев зрак још
пада на последњи лист*

Ernesto P. Santiago, Philippines
(Са енглеског: М. Рајковић)

Honorable Mentions

*Одлазак пријатеља.
Пун месећ открива стазу
између облака.*

Zoran Doderović, Serbia

**turobno nebo -
nad cerkvenim zvonikom
pramen svetlobe**
Ivanka Konstantino

*претпразнични сјај -
са шиљатог звоника
бледи се месећ*

*Предворје неба
заробљеница самоће
жалосна врба*

*туробно небо
над црквеним звоником
прамичак светла*
(прев. Биљана Китић Чакар)

**Leaves on a branch
and leaves on the ground.
Just nuances in between.**

**Branches of two birches
in the morning touch.
Frost is their bond.**

**Nursing home.
In the nearby park
transparent hydrangeas.**
Alenka Zorman

*Лишће на грани
и лишће на тлу – између
само нијансе.*

*Гране двију бреза
у јутарњем додиру.
Иње им веза.*

*Старачки дом.
У оближњем парку
прозирне хортензије.*

HONORABLE MENTION

*Јутарња светлост
капље с мокрог лишћа.
Зов кукавице.*

Zoran Doderović, Serbia

KUSAMAKURA

23rd prize-winning haiku
「草枕」大賞 Kusamakura Taisho
*два усамљена дрвета
преплела гране
држе се за руке*
(Grand Prize) Jolin Chan, USA

地下水都市・熊本賞
Chikasuitoshi・Kumamoto Sho
(Kumamoto 'City of Artesian Waters'
Haiku Award)
*јулска киша -
скелеције веслају кануима
по аутопуту*

Anthony Itopa Obaro, Nigeria
(Са енглеског: М. Рајковић)

特選 (8人)
Tokusen (Second Prize)

*Глатко језеро
лабудов врат као упитник
тражи своју децу*

Vladimir Šuk, Croatia

*Студен све јача
Ипак на голој грани
звезде у цвату*

Damir Janjalija, Serbia

**AUTUMN MOON
HAIKU CONTEST 2019**

First Prize

*Вечерњи месећ.
Нећу путовати сама
у своје село.*

Ljubinka Tošić, Serbia

Second Prize

*нечујни сведок
овом горкослатком свету
јесењи месећ*

Richard Grumberg, Australia

Third Prize

*довољно месечине
да осветли сваки корак
зрна бројанице*

Randy Brooks, USA
(Са енглеског: М. Рајковић)

**8th SHARPENING
THE GREEN PENCIL 2019**

FIRST PRIZE

*морски поветарац -
твој говор са акцентом
удишем ја*

Martha Magenta, UK

**THE 20th HIA
HAIKU CONTEST**

特選 (Prize Winners)

*од звезда у мору
до звезда на небу
камено степените*

Nikolay Grankin (Russia)

*Празна мрежа -
рибар отреса пепео
из охлађене луле*

Nina Kovacić (Croatia)

入選 (Honorable Mentions)

*односи у ноћ
последњи трамвај
буку улице*

Branka Vojinović Jegdić (Montenegro)

**МЕЛНИШКИ ВЕЧЕРИ 2019
I НАГРАДА „Горчиво вино“**

*Очев подрум –
точим његово вино
за гробље*

Бранислав Брзаковић

ИСКРП

Уметност спира с душе прашину свакодневног живота.

Пикасо

1.nagrada

*bosa na stazi
djevojčica osmijehom
pozdravlja pljusak*

Nikola Berać, Županja

2. nagrada

*ruka u zraku
hvatajući zreli plod
ubirem mjesec*

Nataša Ilić, Varaždin

*dolina u suncu
pas i motorna pila
nevidljivi*

Nina Kovačić, Zagreb

*kratak zimski dan
uličnim svjetiljkama
produljen do jutra*

Domagoj Brkić, Split

3. nagrada

*Zastakljeni grad.
Prvi pupoljci lista
u izlogu.*

Zoran Doderović, Novi Sad

*kruške u korpi
iz najdeblje viri
zadak stršljena*

Silva Trstenjak, Štrigova

*proletje ptica
ispred moga prozora –
to njena sjena!*

fra Mario Crvenka, Varaždin

“THE GOURDS “ 2019

1st Prize/1.nagrada

*Seoskim putem
škripe volovska kola
puna tikava.*

Ljubinka Tošić, Serbia

2nd Prize/2. nagrada

*polovica dinje
osa uči o promjeru
preko PVC-a*

Aljoša Vuković, Croatia

3rd Prize/3. nagrada

*gradska tržnica
ljubavnici dijele lubenicu
usne na usne*

Mark Miller, Australia

I Prize

*миновска муња
цепна небо и море –
чамац на води*

Virginia Popescu, Romania

II Prize

*млечни пут лети –
јато ждралова међу
морем и небом*

Pravat Kumar Padhy, India

III Prize

*тамо на мору
остала без једара –
лађа из сна*

Andane Calinescu, Romania

Mentions

*олујно море
у очима избеглица
светлуца нада*

Zoran Doderović, Serbia

REVISTA “HAIKU”

Rumunsko-japansko društvo
(English section)

Premiul întâi/First award

*зима одужила
блиставост лабуда
ступа у реку*

Alan Summers, England

Premiul 2/Second award

*Пиљим у зимски месец.
Како да подижем ту бебу
без ичије помоћи?*

Susan Burch, USA

Premiul 3/ Third award

*Покрадена кућа.
Остао је само
мирис зумбула.*

Zoran Doderović, Serbia

73rd BASHO MEMORIAL
ENGLISH HAIKU CONTEST

Grand Prizes (2)

*каменчић
на мом длану врео -
готова атомска бомба*

Hiromi Yoshida, Japan

*Ружа Шарона
цвета на планинском превоју
којим је некада Башо ходао*

Kyoko Shimizu, Japan

POLAND

*starość-
przechodzę obojętnie
obok wiosny*

*bańki mydlane-
jedno, dwa uderzenia
serca*

Krzysztof Kokot

*Сенилно доба –
пролазим равнодушно
још мало па пролеће*

*Мехури сапунице
између првог и другог
откуцаја срца*

(Са енглеског: М. Рајковић)

FRANCE

*Réveillé la nuit
tu allumes la lumière :
le poids du passé*

*Ta barbe est touffue
l'âge a blanchi tes cheveux:
tu ne sais plus plaire*

*Visage de cire
plus tard il sera trop tard
cadavre souri*

Georges Fiedenkraft

*Пробуђен ноћу
укључујеш светло:
притиска прошлост*

*Брада ти густа
старост ти избелела косу:
ниси допаљив*

*Лице од воска
касније је прекасно
насмејани леш*

Honorable Mentions (20)

тек кад захлади
капија на башти
почне да шкрипи

Igor Damjanović, Serbia
(Превод: Ђурђа Вукелић Рожић)

21. HAIKU NATEČAJ -
APOKALIPSA

NAGRAJENI HAIKU – enakovredno
(po abecednem redu avtoric in avtorjev)
под старим кестеном
од његових плодова
само скелети

Olga Kolenc, Slovenija

цркулт ластавица
сенка успомене гнезди се
на рушевинама

Ivanka Kostantino, Slovenija

безвјетрица
у паучини под трешњом
мандала

Djurdja Vukelic-Rozic, Hrvatska

трешња цвјета -
унука објашњава
квантну теорију

POHVALJENI HAIKU

(po abecednem redu avtoric in avtorjev)

трешња цвјета -
унука објашњава
квантну теорију

Sovjeta Grubešić, Srbija

коњи из магле
видљиви на тренутак
беже у облак

Mile Lisica, Republika Srpska, BiH

Жубори река...
Јако ми се допада
рибарев шешир.

Predrag Pešić Šera, Srbija

Разговор -
моја тишина насупрот
њеној тишини

Dragan J. Ristić, Srbija

30 HAIKU FESTIVAL
ODŽACI 2020

I награда

Огроман пањ -
са сваке стране једе
дрчна трулина

Добрашин Јелић

II награда

клип кукуруза
изгуби златне зубе
врана се смеши

Љубица Стојановић

III награда

Грешни се ветар
у порти манастира
игра са лишћем

Миленко Шарац

награђени хаику циклус:
„Напуштени дом“ Борис Трајковић

похваљени

Папагај дуго
ћути – власник почиње
да га опонаша.

Јованка Божић

Зима на гробљу –
збијају се око гроба
стопе и свеће

Бранислав Брзаковић

оборено стабло...
у лабиринту годова
лута кријесница

Иван Гаћина, Хрватска

језерска поври –
чамчија веслом мути
свој лик у води

Славка Кликовац, Црна Гора

нестанак струје
тражећи свећу нађох
само сећања

Борис Назански, Хрватска

пусти кућерак
на чађавом зиду траг
вјенчане слике

Милош Панић, Хрватска

зидови куће
на ивици мочваре
у коров срасли

Ани Стајкова Иванова, Бугарска

После резидбе
грање бачено у слог
процветало је.

Срба Такић

На трепавици,
застала у времену,
суза се клати.

Саша Угринић

Витко гудало,
Распојасаном госту,
Свира „на увце“

Радослав Цудовић

*dans ce mauvais reve
on frappait encore l'enfant
l'enfant qu'elle était*

*un volubilis
s'accroche amoureusement
a la grille*

Patrick Blanche

у том кошмару
још увек бију дете
што једном беше дете

Један ладолеж
хвата се за
решеткасту капију

*por l'hirondelle
la ligne droite est inconnue
c'est l'ordre des choses*

Luc Bordes

за ластавицу
правац није познат –
тако ти је то

(С француског: Биљана Ракић)

HUNGARY

*szíved hegedű
vékony, törékeny húrja
égben zenél már*

*Trehányul tátongó
fridsiderek és agyak –
falusi idill*

*Ünnep közeleg
foszlós kalács illata –
de egy szék üres*

Judit Vihar

Танка струна
виолине твог срца сад
већ на небу свира

Линограура: Ана Величковић, 2019.

*Обасјаше га
два сунаница-мати га
мило погледа*

Ивана Станковић

Колико светова може да стане у малени, а ипак велики, хаику доживљај сведочи и овај, небеском и земаљском нежношћу обгрљен- хаику стих, доживљај... Искреност, доживљена (макото), прожима овај стих, двосмерну и вишесмерну релацију: Мајка и њене очи, као први и једини свет дететов, преко којег полако открива и све остале тајне света, постају и остају центар те микро и макро галаксије... Тако је овде хаику стање, појам, компонента годишњег доба, кигоа, кроз појам Мајке, та свепрожимајућа и универзална, вечна компонента, неодвојива – у свим временима, животним и годишњим добима...

СВЕТЛАНА СТАНКОВИЋ

Дечки хаику

ОШ „Алекса Шантић“, Гајдобра

Ментор: Александар Павић

*Гледам кроз прозор -
уживам док падају
прве пахуље.*

*Зимско поподне
Снешко у руци држи
дршку од метле.*

Теодора Чичковић VII/1

ОШ „15. октобар“, Пивнице

*Јесење подне -
жуто - црвени листак
пада низ грану*

*Децембарско јутро -
миришу ледене, беле
пахуљице.*

Клара Керавица V/2

Зен анегдоте

Неки монах упита: „Шта знате да ми кажете о јесени кад дрвеће остаје без сокова а лишће опада?“

Јин-мен одговори: „Сада златни ветар показује своје право лице.“

*

Неки монах упита: „Шта је чист облик истине?“

Јин-мен одговори: „Жива ограда око нужника.“

„А како је дотле дошла?“

„Као златан лав.“

*

Један искушеник дође код зен мајстора Хсиан-ша и рече: „Ја сам у манастиру нов и тражим пут до просветљења. Молим Вас, дајте ми савет како да га нађем.“

Хсиан-ша запита: „Да ли чујеш шум реке?“

„Да, мајсторе.“

„Ако је да – то је тај пут.“

(Из књиге „Sprüche und Leitsätze der Zen-Meister“,
gesammelt von Peter Weber- Schäfer, Insel Verlag, 1995, Са немачког: Д. Ј. Ристић)

*Залудно зјапе
фриждери – и мозак.
Сеоска идила.*

*Спрема се гозба
и мирис маковњаче -
једно место празно*

(Са енглеског: М. Рајковић)

RUSSIA

*Апельсиновая корочка—
Выйду, ещё раз гляну,
Как зреет зимняя луна.*

*Одна-одинёшенька
Маётся по комнате опустелой
От тоски, от безделья муха.*

*Жар осенних дней —
Как хорошо ворошить
Руками угли, каштаны!*

Александр Белых, Владивосток

*Кора наранце –
Изаћох, погледах како
Зимски месец зри*

*Сама самцата
По пустој соби мота се
Тужна беспослена мува*

*Жар јесењих дана
Како је лепо превртати
Кестене нагарављеним рукама!*

(С руског: Н. Лаиновић Стојановић)

BULGARIA

*войничко гробище
кръстовете наклонени
в една посока*

Зорница Харизанова

*војничко гробље
крстови нагнути
у једном правцу*

I КЊИГЕ

1. АНАКИЕВ Димитар: „СПОНТАНИ УМ – 55 танки из Болдера, Колорадо“, Нишки културни центар, 2019.
2. АНТОНИЈЕВИЋ Зоран: „ЦВРКУТ У МАГЛИ“, Пресинг, Београд, 2019.
3. ВИДАКОВИЋ Душан: „ГОДООВ ДУБЛЕР – ХАИКУ ИЗ 13. РЕДА“, Алма, Београд, 2019.
4. ВОЛИНОВИЋ ЈЕГДИЋ Бранка: „ХАИКУ : ИЗБОР“, Алма, Београд, 2019.
5. ВУКОВ-МИХАЈИЛО Љубица: „ПРЕОБРАЖЕЊЕ 3“, Бистрица, Нови Сад, 2019.
6. ГАЗИВОДА Александар Саша: „НАД ЛИЦЕМ ЗЕМЉЕ“, Београд, 2019.
7. ДЕСПОТОВИЋ Милијан: „ХАИКУ : ИЗБОР“, Алма, Београд, 2019.
8. ДРАГОШАНОВИЋ Живанка: „БУЈАЊЕ ЗВЕЗДА“, Нар. библиотека „Мајданпек“, 2019.
9. ИЛИЋ Милоје: „ХАИКУ НИСКА / HAIKU STRING“, Драслар, Београд, 2019.
10. МРКЕЛА Милена: „БЕЛИНА ЗГАРИШТА/THE WHITENESS OF EMBERS, Хаику удружење Србије и Црне Горе, Београд, 2018.
11. ПЛАВШИЋ Станоје: „КЋИ ОБЛАКА“ („The Daughter of Clouds“), Арт принт, Бања Лука 2018.
12. РАОНИЋ Зоран: „ХАИКУ : ИЗБОР“, Алма, Београд, 2019.
13. СТОЈАНОВИЋ ЉУБИЦА: „ПРОЛЕЋНИ ДАРОВИ У ЈЕСЕН“, Српско уметничко друштво, Београд, 2019.
14. СУВАЈАЦ Гордана : „ОД БАЛКАНА ДО ЈАПАНА“, Добротољубље, Бгд, 2019.
15. ТОШИЋ Љубинка: „НЕКО ЈЕ ИЗГОВОРИО ТВОЈЕ ИМЕ“, танке, Свитац, Издавачка радионица књижевног друштва „Развигор“, Пожега, 2018.
16. ТОКИН Милан: „ГОДИШЊА ДОБА“, Књижевно-еколошки клуб српско-јапанског пријатељства „Ждрал“, Нови Сад, 2019.
17. ТРАЈКОВИЋ Борисав: „ДУГА У РОСИ“, Свитац, Издавачка радионица Књижевног друштва „Развигор“, Пожега, 2019.
18. ШАРАЦ Миленко: „ХАИКУ : ИЗБОР“, Алма, Београд, 2019.
19. ШЕВО Александар: „ДЕЛИЋИ ОГЛЕДАЛА“, хаику и сенрју (1997-2017), Књижевно еколошки клуб српско-јапанског пријатељства „Ждрал“, Нови Сад, 2019.

*женски манастир
светулка в шепата
на игуменката*

Људмила Христова

*женски манастир
свитац у шаци
игуманије*

*изоставена кџца
сред руините
кџца за кукли*

Елисавета Шапкарева

*напуштена кућа
сред развалина
кућица за лутке*

*планински поход
носа на грѣб
мъглата*

Антоанета Николова

*планинарење
на леђима носим
маглу*

*луна в реката
каквото горе
такова и долу*

Йордан М. Георгиев

*месец у реци
како је горе
тако је и доле*

*аз съм хаос
или по-точно: аз съм в него
една танцуваща прашина*
Omilla - Цвета Джагарова

*ја сам хаос
ил' тачније: у њему сам
један трун што плеше*

(С бугарског: Д. Ј. Ристић)

II ПЕРИОДИКА

1. „ХАИКУ ПИСМО“, часопис за хаику поезију, No. 51, јануар 2019, No. 52, април 2019, No. 53, јул 2019, No. 54, октобар 2019.
2. „ОСВИТ“, часопис за хаику поезију, година 19, бр. 15, ХУСЦГ, Бгд, октобар 2019.

III ЗБОРНИЦИ

1. „30. ХАИКУ ФЕСТИВАЛ ОЦАЦИ“, Народна библиотека „Бранко Радичевић“, Озаци, септембар 2019.
2. „ДА СЕ НЕ ЗАБОРАВИ : хаику ниска / NOT TO BE FORGOTTEN : haiku string“, Хаику удружење Србије и Црне Горе, Београд, 2019.
3. „ДЕТЕ У МЕНИ ПРЕТВОРИ СЕ У МАСЛАЧКЕ / THE KID IN ME TURNS INTO DANDELIONS“, дечји хаику, приредио Дејан Богојевић, Ваљево, 2019.
4. „МИРИС МАЈЧИНЕ ДУШИЦЕ / THE SMELL OF THYME : II интернационални хаику конкурс Радмила Богојевић“, приредио Дејан Богојевић, Хаику часопис „Лотос“, Ваљево, 2019.
5. „ХАИКУ“, прир. Александра Вранеш, Љиљана Марковић, Биљана Златковић, Филолошки факултет Универзитета у Београду ; Озаци : Народна библиотека „Бранко Радичевић“, Београд, 2019.

СРДАЧНО СЕ
ЗАХВАЉУЈЕМО
НАШЕМ ДОНАТОРУ!

A heartfelt thank you
to our donor!

Излажење овог броја омогућио је
ДРАГАН СТОЈКОВИЋ ПИКСИ
легенда српског и јапанског фудбала

The publication of this issue is financially supported by
DRAGAN STOJKOVIĆ PIXY
a legend of Serbian, as well as Japanese, football

ДОБАР ПЕСНИК И ПРЕВОДИЛАЦ

Срба Митровић
(1931-2007)

Почетком деведесетих година соба Србе Митровића у породичном стану у Капетан Мишиној улици био је својеврстан „командни центар“ српског хаикуга иако је Срба тек правио прве кораке у овој згуснутој форми. Код њега је долазио Хироши Јамасаки Вукелић. Из тог центра они су почели своје плодотворно превођење јапанских класика. У ту собу долазио сам и ја, на Србин позив, да бисмо дискутовали о хаикугу, али и практиковали хаикугу радионице. Он је био доста старији, али на почетку хаикугу пута, а мој стаж у хаикугу је већ имао километражу, награде, књиге и периодике. Били смо комплементарни: Срба је био дискурзивни песник, навикнут на линеарно истраживање и фасцинирала га је моја способност да у пар секунди изнедрим језгровит израз, а мене је, пак, код Србе фасцинирало језичко богатство, налик на океан у чијем плићаку сам се праћакао као рибица.

Први пут сам код Србе схватио озбиљност књижевне радионице која ми је личила на Хефестову ковачницу, где се из великог ковачког меха дува у ватру и затим очајаног лица кује усијано гвожђе речи. Све ме је то обележило и натерало да озбиљно радим. Одлазећи једно вече из те радионице, записах: Сва обасјана / сред зимске клизавице / Србина соба.

Срба је био храбар да се у својим шездесетим годинама упусти у нову форму која је била туђа његовом дотадашњем опусу и да притом стигне да до краја живота оствари значајно дело.

<i>Нахранила ме</i>	<i>У шаренилу</i>
<i>једним погледом само</i>	<i>забавног парка види</i>
<i>та млада жена.</i>	<i>само унука</i>

Песник, преводилац и антологичар Срба Митровић рођен је 1931. године у Лалинци код Сврљига у учитељској породици. Основну школу и гимназију завршио у Нишу, а Филолошки факултет у Београду. Објавио је 12 књига поезије, добитник је више књижевних награда („Милан Ракић“ и др.). Тежио је да му поезија буде аутентично мисаоно проникнуће и савршен језички израз изван свих трендова. Поред осам књига истакнутих англо-саксонских аутора објавио је и две антологије (*Антологија енглеске поезије 1945-1990* и *Антологија америчке поезије 1945-1990*).

<i>Цилик трамваја</i>	<i>Новобрачници</i>
<i>враћа ми у сећање</i>	<i>удвоје мигирају:</i>
<i>очеву руку.</i>	<i>облаци даха.</i>

Са Хироши Јамасаки Вукелићем превео је антологију јапанског хаикугу песништва *Четири годишња доба*, изабране хаикуге Мацуо Башоа *Стари рибањак* и Јосе Бусона *Пролећно море*. Објавио и књиге своје хаикугу поезије: *С калемгдана – јесења хаикугу сликовница* (2006) и *Маглина, сазвежђе – сновидне мапе* (2007).

<i>Замајала се</i>	<i>Скриле се бубе,</i>
<i>гледањем у даљину</i>	<i>одбегле певачице:</i>
<i>и ова чавка</i>	<i>ја и те вране</i>

Приредио: Димитар Анакиев

LITHUANIA

*pašauktas vardu
staiga pamirštu kurėjau
birželio saulė*

*vasara šiaurėj
drebulyš per nugarą
melžiamos karvės*

Artūras Šilanskas

*зовнут, одједном
не знам куд сам пошао
јунско је сунце*

*лето на северу
дрхтај дуж кичме
краве музаре*

*šventyklų laiptai
dar statesni rugpjūtį
karpiei paviršiuj*

*krinta lapai...
bet pirmiausia širdy
numiršta pasaulis*

Kornelijus Platelis

*степенце храмава
још стрмије у августу
шарани на површи*

*лишће опада...
али најпре у срцу
умире свет*

*tyloj
noksta kita
tuštesnė tyla*

Alis Balbierius

*у тишини
сазрева друга
празнија тишина*

(Са енглеског: Д. С. Дивковић)

САЈУМИ КАМАКУРА

Савремена јапанска хаику песникиња Сајуми Камакура (**Sayumi Kamakura** рођена је 1953. у префектури Кочи. Почела је да пише хаику као студент на Саитама универзитету под надзором Тошира Номуре и Шо Хајашија. Године 1988, освојила је награду Оки санго и основала са Нацуишијем (Banya Natsuishi) хаику часопис **Ginyu**. Присутна на бројним међународним хаику и песничким фестивалима, добитник многих награда...

Важније књиге: *Влага* (1984), *Водено раскриће* (1987), *Из звезданог светла* (1992), *Трка ка пролећу* (2001). Поред неколико антологија у коауторству са Бан'јом Нацуишијем, објавила је више књига на енглеском и јапанском: (*A singing Blue: 50 Selected Haiku*, *A crown of Roses*, *100 Haiku with Ban'ya Natsuishi*, *500 Haiku of Sayumi Kamakura*, 2019). Уредник је за хаику културне рубрике дневних новина Asahi Shimbun за покрајину Саитама.

Сајуми Камакура је **један од пионира модерног лирског хаикуа**. Сматра да киго не треба да буде обавезан, да су значајније спонтаност и дубина емоција. У њеним хаикуима налазимо „поетски моменат“ Бусона и „перспективу“ Исе.

Приредио: **Д. Ј. Ристић**

*Врх облака –
осећам да ћу заплакати
због чисте белине*

*Девици је одвратно
да се ослони
на моје груди*

*Да очистим
дан
отварам марамицу*

*Хладан круг
звани Бог
или сунце*

*Мачка на крову,
месећ на истоку,
мој муж.*

*Крај лета –
вода приања уз
сунђер*

*Два минута до
поштанског сандучића –
пролеће је*

*Најслабије пријатељство
између моје песнице
и грмљавине*

(Са енглеског: Д. Ј. Ристић)

Линорез: **Катарина Радосављевић**, 2019.

REDAKCIJA/EDITORSHIP
 Slavoljub Stanković, Svetomir Đurbabić,
 Dragan J. Ristić, Dušan Mijajlović Adski,
 Saša Važić, Svetlana Stanković,
 Zoran Doderović, Dimitar Anakiev

TEHNIČKI UREDNIK/TECHNICAL EDITOR:
 Srđan Pavlović

GRAFIČKI UREDNIK/GRAPHIC EDITOR:
 Slavoljub Stanković

ILUSTRACIJE/ILLUSTRATED BY:
 učenici Srednje umetničke škole Niš

LEKTOR/PROOF READER:
 Nevenka Božović

KOREKTOR:
 Nevenka Božović

**ODGOVORNI UREDNIK
EDITOR IN CHIEF:**
 Dragan J. Ristić

OSNIVAČ/FOUNDER:
 Dimitar Anakiev

ADRESA REDAKCIJE/EDITORIAL ADDRESS:
 Dragan J. Ristić, 18000 Niš,
 Pasterova 16 a
 Serbia • Tel. 018-225-888
 e-mail: draganjristic@gmail.com

www.haikunovine.com

**GRAFIČKO IZDAVAČKO PREDUZEĆE
"PUNTA" NIŠ**

TIRAŽ/NUMBER of COPIES:
 500

U Nišu, decembar, 2019.

ISSN 1451-3889